

**6352 SAYILI KANUNLA KURULAN ÖZEL YETKİLİ BÖLGE
AĞIR CEZA MAHKEMELERİNİN YAPISI, YETKİLERİ VE
UYGULANACAK OLAN SORUŞTURMA VE KOVUŞTURMA
USULLERİ**

Prof. Dr. Faruk TURHAN*
Arş. Gör. Meliha AKGÜL ALTIKAT**
Arş. Gör. Abdurrahim ALTIKAT***
Öğr. Gör. Tarık SÖYLEMİŞ****

ÖZET

Bu çalışmada, 6352 sayılı Kanunla kurulan özel yetkili bölge ağır ceza mahkemeleri ele alınmıştır. Bu kapsamda, özel nitelikteki bazı suçların yargılanmasının tarihi sürecine yer verildikten sonra, yeni kurulan özel yetkili bölge ağır ceza mahkemelerinin görev ve yetkisi, önceki düzenlemelerle karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bu çalışmanın esaslı kısmını ise, özel yetkili ağır ceza mahkemeleri ile yeni kurulan özel yetkili bölge ağır ceza mahkemelerinin soruşturma ve kovuşturma usullerindeki benzerlik ve farklılıkların ayrıntılı ve eleştirel olarak ele alıp karşılaştırılması oluşturmaktadır. Özellikle de, 6352 sayılı Kanun öncesinde özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin görevine giren suçlara ilişkin olarak yapılan soruşturma ve kovuşturmalarda sanık hakları açısından kısıtlama getiren ve savunma hakkını önemli ölçüde sınırlayan bu nedenle de AİHM içtihatları ile uyumsuz ve doktrinde sıkça eleştiri konusu yapılmış hükümler ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 6352 sayılı Kanun, Özel Yetkili Bölge Ağır Ceza Mahkemesi, Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesi, Terörle Mücadele Kanunu (TMK) md. 10, Bölge Ağır Ceza Mahkemesi, Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) md. 250-252, Özgürlükler Hakimi, Özel Yetkili Savcı.

* SDÜ Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

** SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı

*** SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı

**** SDÜ Öğretim Görevlisi

THE STRUCTURE, AUTHORIZATIONS AND APPLIED INVESTIGATION AND PROSECUTION PROCEDURES OF THE SPECIAL AUTHORIZED REGIONAL CRIMINAL COURTS' CONSTITUTED BY CODE OF NUMBERED 6352

ABSTRACT

In this article, special authorized regional criminal courts which are constituted by Code of numbered 6352 are discussed. In this context, after giving place to the historical process of judgement of certain specific crimes, the task and authorization of recently constituted special authorized regional criminal courts' are discussed in comparison with previous arrangements. The detailed critical discussion and comparison of the similarities and differences of the special authorized criminal courts' and recently constituted special authorized regional criminal courts' investigation and prosecution procedures constitutes the main part of this article. Particularly, the provisions bring in restriction to the accused rights and limiting the right of defence in the investigation and prosecutions related to the crimes of jurisdiction of the special authorized criminal courts before the enactment of the Code of numbered 6352, which are incompatible with judgments of ECHR and frequently have been the subject of criticism in doctrine are evaluated in detail.

Key Words: *Code of numbered 6352, Special Authorized Regional Criminal Court, Special Authorized Criminal Court, Code of Counter Terrorism (CCT) art.10, Regional Criminal Court, Code of Criminal Procedure (CCP) art. 250-252, Judge of Liberties, Special Authorized Public Prosecutor.*

GİRİŞ

15 Mart 1973 tarihinde ilk kez Devlet Güvenlik Mahkemeleri olarak Türk hukukuna giren, özel bazı suçlara ilişkin olarak özel soruşturma ve kovuşturma usulü ile çalışan mahkemeler bugün Terörle Mücadele Kanununda (TMK) özel yetkili bölge ağır ceza mahkemeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. 1973 yılında kurulduğundan beri birçok konuda eleştiriye maruz kalan bu mahkemeler, birçok defa değişikliğe uğramıştır. Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) 250 ila 252 maddeleri arasında düzenlenen mahkemeler, soruşturma ve kovuşturma usulüne ilişkin önemli değişikliklerle beraber 6352 sayılı Kanunla, kanun yapma tekniği açısından sıkıntılı bir şekilde TMK'nın 10. maddesine alınmıştır. Bu değişikliklerle CMK'nın yürürlüğe girdiği dönemde ceza muhakemesine ilişkin hususları tek bir kanunla düzenleme çalışmaları tersine dönmüştür. Ayrıca bu değişikliklerle birlikte ortaya üç farklı mahkeme çıkmıştır.

CMK mülga md. 250/1 ile kurulmuş özel yetkili ağır ceza mahkemeleri hali hazırda görülmekte olan kovuşturma aşamasındaki davaları kesin hükümle sonuçlanıncaya kadar bakmaya devam etmekle birlikte, iş yüklerinin hafiflemesiyle genel yetkili ağır ceza mahkemesi olarak görevlerine devam edecektir. Diğer taraftan bu değişiklikle özel yetkili bölge ağır ceza mahkemesi olarak adlandırılabilen ve bu çalışmanın da konusunu oluşturan yeni mahkemeler kurulmuştur.

Ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeği ortaya çıkarmaktır.¹ Özel bazı suçlara ilişkin yapılacak soruşturma ve kovuşturmalarda özel usullere ihtiyaç duyulabilmektedir. Zira özel suçlarla mücadele ederken daha titiz, daha dikkatli ve daha hızlı işleyen bir soruşturma usulünün varlığı gereklidir. Bu manada CMK md. 250-252'nin yürürlükte olduğu dönemde özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin görevine giren suçlar bakımından yapılan soruşturmalarda genel soruşturma usullerine göre istisnai usuller kabul edilmiş, ancak bu istisnai soruşturma usulleri doktrinde eleştiri konusu olmuştu. Örneğin; müdafinin dosya içeriğini incelemesine sınırlama getirilebilmesi, terör suçlarında şüphelinin gözaltı süresince tek bir müdafiden yararlanılabilmesi gibi savunma hakkını önemli ölçüde sınırladığı için eleştirilen birçok soruşturma usulü bu düzenlemelerde yer almaktaydı. Soruşturmaya ilişkin olarak eleştiri konusu olan birçok usul 6352 sayılı Kanunla değiştirilmiş veya kaldırılmıştır. Ayrıca soruşturmaya ilişkin olarak hâkim kararı gereken hallerde karar vermek üzere özgürlükler hâkimi olarak anılan hakimlerin görevlendirilmesi gibi bazı yeni usuller getirilmiştir.

Kovuşturma evresinde ise yargılamanın sağlıklı bir şekilde yürüyebilmesi hatta bazen sadece yürüyebilmesi için hâkimlere istisna bazı yetkiler tanınmıştı. Örneğin; çok faili suçlarda sanıkların bir kısmının duruşmayla ilgisi olmaması halinde duruşmadan çıkarılabilmesi, müdafinin ve sanığın duruşmanın düzen ve disiplinini bozdukları için ileriki oturumları da kapsayacak şekilde duruşmadan çıkarılabilmesi gibi savunma hakkını önemli ölçüde sınırladığı için eleştirilen birçok kovuşturma usulü yer almaktaydı. Bu yetkilerden dolayı da bu mahkemelerde görevli hâkimlerin eleştiri konusu olduğu görülmekteydi. 6352 sayılı Kanunla, kovuşturmaya ilişkin istisnai özel usuller kaldırılmış, yalnızca davanın nakli ve adli tatile ilişkin hükümler korunmuştur. Bu iki hüküm dışında özel yetkili bölge ağır ceza mahkemeleri ile genel yetkili ağır ceza mahkemeleri arasında kovuşturma usulü bakımından herhangi bir fark kalmamıştır.

¹ Faruk TURHAN, Ceza Muhakemesi Hukuku, Asil, Ankara 2006, s. 3.

Bu çalışmanın öncelikli amacı, 6352 sayılı Kanunla yeniden düzenlenen bu mahkemeler ve bu mahkemelerin görevine giren suçlarla ilgili getirilen değişiklikleri ayrıntılı olarak açıklayarak değerlendirmesini yapmaktır. Bu kapsamda, yürürlükten kaldırılan soruşturma ve kovuşturmayla ilişkin hükümlerin neler olduğu, bu değişikliklerin adil yargılanma hakkı açısından nasıl sonuçları olduğu konuları ele alınacaktır. Çalışmada, ilk olarak özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin 1961 ve 1982 Anayasaları döneminde hangi süreçten geçtikleri özetlendikten sonra yeni adlandırmalarının nasıl olması gerektiği, yapısı ve yargı yetkisi üzerinde durulacaktır. Arkasından da 6352 sayılı Kanunla kaldırılan, değiştirilen ya da aynı şekilde TMK'ya alınan soruşturma ve kovuşturma usulleri ayrıntılı ve eleştirel olarak incelenecektir.

I. 6352 SAYILI KANUNLA KURULAN ÖZEL YETKİLİ BÖLGE AĞIR CEZA MAHKEMELERİNİN TARİHÇESİ, YAPISI VE YETKİSİ

A. Devlet Güvenlik Mahkemelerinden Özel Yetkili Bölge Ağır Ceza Mahkemelerine Kadar Tarihi Sürece Kısa Bir Bakış

1. 6352 Sayılı Kanundan Önceki Durum

1961 Anayasası döneminde devletin güvenliğine karşı işlenen suçları yargılamak amacıyla özel statülü mahkemeler kurulması yönündeki çalışmalar Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) ile başlamıştır. 1961 Anayasası'nın 136. maddesine 15 Mart 1973 tarih ve 1699 sayılı Kanunla eklenen hükümlerle; Devlet güvenliği ve Cumhuriyet aleyhine işlenecek suçları yargılamak amacıyla DGM'lerin kurulduğu belirtilmiştir.² 1961 Anayasası'nda DGM'lerin kurulmasına yönelik yapılan değişikliğe istinaden hazırlanan, 11 Temmuz 1973 tarih ve 1773 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunla (1773 sayılı DGM Kanunu) özel statülü DGM'ler göreve başlamıştır. Ancak, Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin 1773 sayılı DGM Kanunu'nun 1. ve 6. maddelerinin şekil ve esas yönünden Anayasa'ya aykırı olduğuna dair Anayasa Mahkemesi'ne yaptığı başvuruya istinaden, Anayasa Mahkemesi bu Kanun'u şekil yönünden iptal etmiştir.³

² Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası, 20 Temmuz 1961 tarih ve 10859 sayılı Resmi Gazete, <<http://www.anayasa.gen.tr/1961ay.htm>>, (23.7.2012); Hamide ZAFER , “Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemelerinin Görevine Giren Suçlarda Muhakeme Usulü”, s. 1-2, <<http://hamidezafar.com/category/makaleler/>>, (23.7.2012).

³ Anayasa Mahkemesi kararı, 06 Mayıs 1975 tarih ve E. 1974/35, K. 1975/126, <http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=manage_karar&ref=show&action=karar&id=449&content=>>, (24.7.2012); ZAFER, s. 2; Fikriye ŞENTÜRK, “**CMK 250. Madde Kapsamında Görev Sorunu**”, Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, Yıl: 4, Sayı, 32, Seçkin, Temmuz 2012, s. 23.

1982 Anayasası'nın 143. maddesinde DGM'lerin kurulmasına yönelik düzenleme yapılmış ve buna istinaden 16 Haziran 1983 tarih ve 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun⁴ (2845 sayılı DGM Kanunu) yürürlüğe girmiştir. 1982 Anayasası'nın 143. maddesi ve 2845 sayılı DGM Kanunu'nun 1. maddesinde ülkenin bölünmez bütünlüğü, demokratik düzen ve Anayasa'da belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçları yargılamak amacıyla DGM'lerin kurulduğu belirtilmiştir.⁵ DGM'lerin kuruluş amacına ilişkin 1982 Anayasası'ndaki hükümlerin 1961 Anayasası'ndaki hükümlerle benzerlik taşıdığı görülmektedir.

1982 Anayasası'nın 143. maddesi ve 2845 sayılı DGM Kanunu'nun 5. maddesine göre, bu mahkemelerin bir asıl ve bir yedek üyesi birinci sınıf askeri hâkimler arasından atanıyordu. Cumhuriyet savcı yardımcıları ise, askeri hâkimler arasından atanabilmekteydi. Ancak, DGM'de yargılanan İncal'ın Türkiye aleyhine yaptığı başvuruda AİHM, DGM'lerde askeri hâkimlerin görev yapmasını adil yargılanma hakkına aykırı bulmuştur. AİHM'nin 1998 tarihli kararına göre, DGM'lerin en belirgin özelliği askeri mahkemeler olmamalarına rağmen, askeri hâkimin üye olarak bu mahkemelerde görev almasıdır. Ayrıca, AİHM, bir sivilin kısmen de olsa silahlı kuvvetler üyelerinden oluşan bir mahkemede yargılanmasına dikkat çekerek, DGM'lerin bağımsız ve tarafsızlığından kuşku duyulacak haklı nedenlerinin bulunduğunu belirtmiştir. Belirtilen nedenlerle AİHM, DGM'lerde askeri hâkimlerin görev yapmasını, AİHS'nin 6. maddesinin 1. fıkrasında güvence altına alınmış olan bağımsız ve tarafsız mahkeme önünde yargılanma hakkının ihlali olarak karar vermiştir.⁶ Yine DGM'de yargılanan Çıraklar/Türkiye ve Ağaoğlu/Türkiye kararlarında da AİHM, aynı gerekçelerle Türkiye'nin AİHS md. 6/1'i ihlal ettiğine karar vermiştir.⁷

⁴ 16 Haziran 1983 tarih ve 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, <<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/622.html>>, (24.7.2012).

⁵ ZAFER, s. 2.

⁶ Mahkeme ayrıca, askeri hakimlerin statülerinin bazı yönlerinin de bu hakimlerin tarafsızlık ve bağımsızlığı açısından sorun teşkil ettiğini tespit etmiştir. Mahkemeye göre (paragraf 68); ilk olarak bu hakimler, hala yürütme organından emir alan orduya mensup birer askerdirler. İkinci olarak, askeri yargıçlar askeri disipline tabi olmaya devam etmekte olup, bu amaçla ordu tarafından haklarında sicil verilmektedir. Göreve atanmalarıyla ilgili kararlar, büyük çoğunluğu ordunun idari görevlerinde bulunan yetkililer tarafından alınmaktadır. Son olarak, Devlet Güvenlik Mahkemesi üyeleri olarak görevleri sadece dört yıldır ve yenilenebilmektedir.

Bu konuda ayrıca bkz. Zafer, s. 3; Nurullah KUNTER/Feridun YENİSEY/Ayşe NUHOĞLU, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta, 15. Baskı, İstanbul, 2006, s. 160; TURHAN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 61.

⁷ AİHM Çıraklar/Türkiye kararı, Karar Tarihi: 28.10.1998, Başvuru No: 19601/92, Türkçe özet karar metni için bkz. <<https://aihm.anadolu.edu.tr/>>, İngilizce karar metni için bkz.

AİHM'nin bu kararları üzerine devam eden süreçte, 18 Haziran 1999 tarih ve 4388 sayılı Kanunla⁸ Anayasa'nın 143. maddesinde ve 22 Haziran 1999 tarih ve 4390 sayılı Kanunla⁹ 2845 sayılı DGM Kanunu'nun 5. maddesinde yapılan değişiklikle askeri hâkim ve savcılarının DGM'lerde görev yapmalarına son verilerek, bu mahkemelerin sivilleştirilmesi sağlanmıştır.¹⁰

Nihayet DGM'lerin kurulmasına yönelik anayasal düzenlemeyi içeren Anayasa'nın 143. maddesi, 5170 sayılı Kanunla¹¹ 07 Mayıs 2004 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır. Bu düzenleme sonrasında, 5190 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Değişiklik Yapılması ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kaldırılmasına Dair Kanunla¹² (5190 sayılı Kanun) DGM'ler, 30 Haziran 2004 tarihinde kaldırılmıştır.¹³

5190 sayılı Kanunla sadece DGM'lerin kaldırılmasına yönelik düzenlemeler yapılmamıştır. Özellikle, gelişen teknolojiye bağlı olarak terör ve organize suçlardaki artış ve bu suçların işleniş şekillerindeki karmaşık yapı nedeniyle, bu suçların hızlı bir şekilde soruşturularak yargılanabilmesi amacıyla, bu suç alanlarında uzmanlaşmış hâkim ve savcılarının görev yaptığı ihtisas mahkemelerine ihtiyaç olduğundan hareketle,¹⁴ 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'na¹⁵ (CMUK) 394. maddeden sonra gelmek üzere "Bazı Suçlara İlişkin Muhakeme Usulü" başlığı altında 394/a-394/d maddeleri eklenerek,

<<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58253>>, (24.7.2012); Zafer, s. 3; AİHM Ağaoglu/Türkiye kararı, karar tarihi: 06.12.2005, Başvuru No: 27310/95, Türkçe özet karar metni için bkz. <<http://www.kararara.com/aihm/turkce/aihm10648.htm>>, İngilizce karar metni için bkz. <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-71486>>, (24.7.2012).

⁸ 18 Haziran 1999 tarih ve 4388 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun, <<http://www.resmigazete.gov.tr>>, (24.7.2012).

⁹ 22 Haziran 1999 tarih ve 4390 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile Askeri Hakimler Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, <<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4390.html>>, (24.7.2012).

¹⁰ ZAFER, s. 3.

¹¹ 07 Mayıs 2004 tarih ve 5170 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, <<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1365.html>>, (24.7.2012).

¹² 16 Haziran 2004 tarih ve 5190 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Değişiklik Yapılması ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun, <<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1384.html>>, (24.7.2012).

¹³ ZAFER, s. 3; Erdener YURTCAN, Ceza Yargılaması Hukuku, 12. Bası, Beta, İstanbul, 2007, s. 620-621.

¹⁴ 16 Haziran 2004 tarih ve 5190 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Değişiklik Yapılması ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/824), Dönem: 22, Yasama Yılı: 2, <<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss582m.htm>>, (24.7.2012); Hasan ERBİL, "Türk Ceza Hukuku Reformu 7. Yıl Etkinlikleri", Fasıkül Aylık Hukuk Dergisi, Yıl: 4, Sayı, 32, Seçkin, Temmuz 2012, s. 7; Cumhur ÖZER, "CMK md. 252 Gereğince Özel Soruşturma ve Kovuşturma Usulleri", Fasıkül Aylık Hukuk Dergisi, Yıl: 4, Sayı, 32, Seçkin, Temmuz 2012, s. 18.

¹⁵ 04 Nisan 1929 tarih ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, <<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/467.html>>, (24.7.2012).

kaldırılan DGM'lerin yerine Ağır Ceza Mahkemeleri'nin kurulmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu yeni düzenleme ile “yargı çevresi birden çok ili kapsayacak şekilde” ağır ceza mahkemelerinin kurulması kabul edilmiştir. Kurulan bu yeni ağır ceza mahkemelerinin görevine giren suçların da büyük oranda kaldırılan DGM'lerin görevine giren suçlarla aynı olduğu görülmektedir. Ancak, Ateşli Silahlar ve Bıçaklar İle Diğer Aletler Hakkında Kanun'da¹⁶ düzenlenen suçlar, yeni mahkemenin görevi kapsamı dışına çıkarılmıştır. 2004 yılında yapılan bu düzenlemeyi kısaca belirtmek gerekirse; CMUK'a eklenen md. 394/a)'da, katalog halinde düzenlenen ve genel olarak Terörle Mücadele Kanunu ve Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu (ÇASÖMK) kapsamındaki suçların yargılanmasında yeni kurulan ağır ceza mahkemelerinin görevli olduğu belirtilmiştir. CMUK'un 394/b - 394/d) maddelerinde ise bu mahkemelerin görev alanına giren suçlarda uygulanacak soruşturma ve kovuşturma usulü düzenlenmiştir. Söz konusu bu yeni düzenleme büyük oranda DGM- Kanunda yer alan düzenleme ile paralellik taşımaktadır.

CMUK'nın, 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun¹⁷ ile 01 Haziran 2005 tarihinde yürürlükten kaldırılması üzerine de 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK), CMUK md. 394/a- 394/d hükümlerini önemli bir değişiklik yapmadan CMK md. 250 vd. yeniden düzenlemiştir. CMK md. 250'de CMUK'un 394/a fıkrasında ise düzenlenen ağır ceza mahkemelerinin kuruluşuna tekrar yer verilmiştir.

CMK md. 250'de bu ağır ceza mahkemelerinin görev ve yargı çevresinin belirlenmesine yer verilmiş, 251. maddede bu mahkemelerin görev alanına giren suçların soruşturulması ve 252. maddede ise kovuşturma usulleri düzenlenmiştir. CMUK'da, ağır ceza mahkemeleri için 394/a-394/d maddelerinde yapılan düzenlemelere, CMK'nın 250-252. maddelerinde benzer şekilde yer verilmiş, yeni düzenlemede bu mahkemelerin özel yetkileri korunmuş ve mahkemenin görevine giren suçlar bakımından herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Mahkemenin yapısı bakımından da CMUK ve CMK'daki düzenlemeler büyük oranda benzerlik taşımaktadır.

Ne CMUK md. 394/a vd.'da ne de CMK md. 250'de bu mahkemelerin “Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesi” olarak tanımlandığına dair bir ifadeye rastlanılmadığı gibi, bu mahkemeler için “özel yetkili” ifadesine yer veren başka bir düzenleme de bulunmamaktadır. 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri

¹⁶ 10 Temmuz 1953 tarih ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar İle Diğer Aletler Hakkında Kanun, <<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/963.html>>, (24.7.2012).

¹⁷ 23 Mart 2005 tarih ve 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun, <<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1459.html>>, (24.7.2012).

Hakkında Kanun'un (Adli Teşkilat Kanunu) 8. maddesinde ceza mahkemelerinin sulh ceza, asliye ceza, ağır ceza ve özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemeleri olduğu belirtilmiştir. Adli Teşkilat Kanunu md. 9 fık. 1'de ceza mahkemelerinin, her il merkezi ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun (HSYK) olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığı'na kurulacağı, fık. 4'te özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemelerinin kuruluşuna ilişkin hükümler saklı olduğu belirtilmiştir. Yine aynı kanunun 12. maddesinde ağır ceza mahkemelerinin görevleri belirtildikten sonra 13. maddede ise, "Diğer ceza mahkemeleri, özel kanunlarla belirlenen dava ve işleri görür" hükmüne yer vermiştir. Bu düzenlemeler karşısında, Adli Teşkilat Kanunu md. 9 vd. ile 12. maddede belirtilen ağır ceza mahkemelerinin genel yetkili, md. 9 fık. 4 ile md. 13'te belirtilen ceza mahkemelerinin ise özel yetkili mahkeme niteliğine sahip olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu bu hükümler ve CMK md. 250'deki düzenlemeden hareketle bu mahkemelerin özel düzenlemelere dayanılarak kurulmuş "özel yetkili" mahkemeler olduğu sonucu çıkmaktadır. İlgili mevzuatta özel yetki ve özel yetkili mahkemeden bahsedilmese de uygulamada belirttiğimiz hükümlerden de hareketle, bu mahkemeler "özel yetkili ağır ceza mahkemeleri" olarak tanımlanmış, doktrin ve uygulamada da bu şekilde ifade edilegelmiştir.

2. 6352 Sayılı Kanundan Sonraki Durum

02 Temmuz 2012 tarih ve 6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun'un¹⁸ 105. maddesinin 6. fıkrası ile CMK md. 250-252 hükümleri, 05 Temmuz 2012 tarihi itibarıyla yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak, Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Kanunu'nun 75. maddesi ile TMK md. 10 hükmü de yeniden düzenlenmiştir. Yeniden düzenlenen TMK md. 10/1'de; TMK kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davaların, Adalet Bakanlığı'nın teklifi üzerine HSYK tarafından, yargı çevresi birden çok ili kapsayabilecek şekilde belirlenecek illerde görevlendirilecek ağır ceza mahkemelerinde görüleceği belirtilmiştir. Buna göre, Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Kanunu ile daha önce görevde olan özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin özel yetkileri kaldırılırken, aynı zamanda yeni bir düzenleme ile yeni ağır ceza mahkemeleri kurulmuştur.

¹⁸ 02 Temmuz 2012 tarih ve 6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun, <<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6352.html>>, (24.7.2012).

TBMM'ye sunulan Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun Tasarısı'nda CMK md. 250-252'nin yürürlükten kaldırılarak, konunun TMK md. 10'da yeniden düzenlenmesine ilişkin herhangi bir madde yer almıyordu. Tasarıda, CMK md. 251 ve 252'de sanık ve savunma hakkını kısıtlayan bazı düzenlemelerin kaldırılması, soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin önemli bazı değişiklik teklifleri yer almaktaydı.¹⁹ CMK md. 250-252'nin tamamen kaldırılarak özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin TMK md. 10'da yeniden düzenlenmesi ilk defa Meclis Genel Kurulu'nda gündeme gelerek kabul edilmiştir. Yeni kurulan bu ağır ceza mahkemeleri için TMK md. 10'da "Ağır Ceza Mahkemesi" kavramı kullanılmış olmasına karşın, kamuoyunda "Bölge Ağır Ceza Mahkemeleri" olarak anılmaya başlanmıştır.²⁰

6352 sayılı kanunla birlikte özel nitelikteki suçların yargılanması bakımından karşımıza üç tip ağır ceza mahkemesi çıkmaktadır.²¹ Bunlardan ilki 6352 sayılı Kanunla özel yetkileri kaldırılan "özel yetkili ağır ceza mahkemeleri" dir. CMK md. 250/1 ile kurulmuş olan bu mahkemelerde görülmeye başlanmış olan davalara devam olunacak ve yargılamalar bu mahkemelerde sonlandırılacaktır (6352 sayılı Kanun Geçici madde 2 fık.4). Bu durum doğal hâkim ilkesinin bir gereğidir. Ancak bu mahkemeler özel yetkilerinden arındırıldığı için yargılamalara, TMK md. 10/3'de yer alan kurallara göre devam edilecektir.

Diğer mahkemeler ise "ağır ceza mahkemeleri" dir. CMK md. 250/1 ile kurulmuş olup özel yetkili ağır ceza mahkemeleri olarak görev yapan mahkemeler, geçici madde 2 fık.4 hükmü gereği yargılanması devam edilen

¹⁹ Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun Tasarısı, Dönem: 24, Yasama Yılı: 2, Sıra Sayısı: 278, 30.01.2012, s. 168, 175, 188, <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=100560>, (21.9.2012).

²⁰ Hürriyet Gazetesi, "Yetki Verilmedi", <<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/20961966.asp>>, (25.07.2012); Milliyet Gazetesi, "MİT Savcılar Artık Yetkisiz", <<http://gundem.milliyet.com.tr/mit-savcilar-artik-yetkisiz-/gundem/gundemdetay/12.07.2012/1565961/default.htm>>, (25.7.2012), Yeni Bölge Ağır Ceza Mahkemeleri, <<http://www.ankarstrateji.org/haber/yeni-bolge-agir-ceza-mahkemeleri-175/>>, (25.7.2012); Yeni Kurulan Terör Mahkemelerine İlk İddianameler Gönderildi, <<http://www.haberler.com/yeni-kurulan-teror-mahkemelerine-ilk-iddianameler-3812879-haberi/>>, (25.7.2012); Özel Yetkili Mahkemeler Yerini Bölge Ağır Ceza Mahkemelerine Bıraktı, <<http://www.avrupagazete.com/haberler/5704-hsyk-ve-yeni-bolge-agir-ceza-mahkemeleri.html>>, (25.7.2012); HSYK'dan Ağır Ceza Mahkemelerine Atama, <<http://www.ntvmsnbc.com/id/25365779/>>, (25.7.2012).

²¹ Bahri ÖZTÜRK/Durmuş TEZCAN/Mustafa Ruhan ERDEM /Özge SIRMA/Yasemin F. Saygılar KIRIT/Özlem ÖZAYDIN/Esra Alan AKCAN/Efser ERDEM, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Bası, Seçkin, Ankara, 2012, s. 736-737.

davaların yanında genel ağır ceza mahkemesi olarak yeni davalara bakacaktır. CMK md. 250/1’de yer alan özel yetkili ağır ceza mahkemesi hakimlerinin bu mahkemelerden başka işlerle görevlendirilemeyeceğine ilişkin kural yürürlükten kalkmıştır. Ancak özel yetkili ağır ceza mahkemeleri kaldırılmamış, sadece yeni davalar açısından bu mahkemelerin özel yetkileri kaldırılmıştır. Bu nedenle özel yetkilerinden arındırılan bu mahkemeler, özel yetkili ağır ceza mahkemesi sıfatıyla yürütmeye devam ettiği davalar yanında, ağır ceza mahkemesi olarak da yargılama yapacaktır.

Son mahkemeler ise 6352 sayılı Kanunla yeni kurulan mahkemelerdir. Bu mahkemeler 6352 sayılı Kanun yürürlüğe girdiği tarihten sonra işlenen suçlar bakımından yetkilidir. Ayrıca henüz kavuşturma aşamasına geçilmediği durumlarda da davalar bu yeni mahkemelerde açılacak ve bu mahkemeler TMK md. 10/3’de yer alan kovuşturma usullerine göre yargılama yapacaktır.²² Henüz kovuşturma aşamasına geçilmediği durumlarda davanın bu yeni mahkemelerde açılacak olması, doğal hakim ilkesine aykırılık oluşturacaktır. Doğal hakim ilkesine göre; suçun işlenmesinden önce davayı görece mahkemenin belirli olması gerekir.²³ Özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin yürürlüğe girdikleri tarihten önce işlendiği iddia edilen suçlar için yetkili kılınması bu ilkeye aykırıdır.

6352 sayılı Kanunla kurulan mahkemelerin ismi konusunda doktrinde bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bu mahkemeler Şahin/Göktürk tarafından, “TMK’nın 10. maddesiyle Kurulan Ağır Ceza Mahkemesi”²⁴; Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe tarafından, “Özel Ağır Ceza Mahkemesi”²⁵; Centel/Zafer tarafından “Bölge Ağır Ceza Mahkemesi”²⁶; Öztürk tarafından “Terör Mahkemeleri”²⁷ olarak nitelendirilmiştir.

Biz çalışmamızda bu mahkemeler için, özel yetkili bölge ağır ceza mahkemeleri kavramını kullanacağız. HSYK tarafından özel olarak görevlendirilen bu mahkemelerin “özel yetkili mahkeme” olarak tanımlana gelmesi ve kanunda özel olarak sayılmış olan bazı suçlar bakımından yetkili olmaları nedeniyle bu mahkemelerin “özel yetkili” olduğuna ilişkin bir ifadeyi mahkemelerin isminde de yer vermek yerinde olacaktır. Ayrıca mahkemelerin

²² 6352 sayılı Kanun Geçici madde 2 fık.4’de özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin kovuşturmasına geçilmiş olan davalarda yetkisinin devam ettiği belirtilmiştir. Dolayısıyla soruşturması tamamlanmamış suçlar hakkında, soruşturması bittikten sonra ÖYBACM’de dava açılacaktır.

²³ Yener ÜNVER/Hakan HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Bası, Adalet, Ankara, 2012, s. 38.

²⁴ Cumhuriyet ŞAHİN/Neslihan GÖKTÜRK, Ceza Muhakemesi Hukuku II, 2. Bası, Seçkin, Ankara, 2013, s. 174

²⁵ Veli Özer ÖZBEK/Mehmet Nihat KANBUR/Koray DOĞAN/Pınar BACAĞSIZ/İlker TEPE, Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Bası, Seçkin, Ankara, 2012, s. 850.

²⁶ Nur CENTEL/Hamide ZAFER, Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Bası, Beta, İstanbul, 2012, s. 809.

²⁷ ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA/KIRIT/ÖZAYDIN/AKCAN/ERDEM, s. 736-737.

bölge bazında kurulmuş olmalarını da dikkate alarak çalışmamızda bu mahkemeler için özel yetkili bölge ağır ceza mahkemesi (ÖYBACM) ifadesini kullanacağız. Değişiklik öncesi CMK md. 250'de yer almış olan mahkemeler için de "özel yetkili ağır ceza mahkemesi" ifadesini kullanacağız.

B. Özel Yetkili Bölge Ağır Ceza Mahkemelerinin Yapısı

6352 Sayılı Kanun'la TMK md. 10'da yapılan değişiklikle ÖYBACM'nin kuruluşu, yapısı, soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin bazı hususlar düzenlenmiştir. TMK md. 10/1'de, TMK kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davaların, yargı çevresi birden çok ili kapsayan ağır ceza mahkemelerinde görüleceği belirtilmiştir. Bu mahkemelerin hangi illerde kurulacağına ise Adalet Bakanlığı'nın teklifi üzerine HSYK tarafından karar verilecektir. Mahkemelerin bir başkan ve üyelerden oluşacağı ifade edilmiş, ancak üye sayısının kaç olacağı belirtilmemiştir. Mahkemelerin kurulmasına yönelik olarak, 09 Temmuz 2012 tarihinde Adalet Bakanlığı tarafından HSYK'ya yapılan teklif üzerine HSYK Genel Kurulu, teklifi aynı gün görüşerek karara bağlamıştır. HSYK Genel Kurul kararında, TMK md. 10 kapsamında 11 ilde 13 ağır ceza mahkemesi kurulmasına karar verilmiştir. HSYK Birinci Dairesi'nin 10 Temmuz 2012 tarih ve 1888 sayılı kararı ile bu mahkemelerde görev yapmak üzere, 13 ağır ceza mahkemesi başkanı, 26 üye hâkim ve kamuoyunda özgürlükler hâkimi olarak adlandırılan TMK md. 10/3-c) kapsamında görev yapacak 26 hâkimin görevlendirilmesine karar verilmiştir. Yine Genel Kurul tarafından, bu mahkemelerde görev yapmak üzere 11 Cumhuriyet başsavcı vekili ve 69 Cumhuriyet savcısı görevlendirilmiştir.²⁸

TMK md. 10/3-c'de, bu kanun kapsamında yürütülecek soruşturmalarda hâkim tarafından verilmesi gereken kararları almak, bu kararlara karşı yapılacak itirazları incelemek ve sadece bu işlere bakmak üzere yeteri kadar hâkim görevlendirileceği ifade edilmiştir. Bu kapsamda görev yapacak hâkimler, mahkeme heyetinde görev alamayacaktır. Bu hâkimlerin, ÖYBACM'nin yargı yetki alanına giren suçlar bakımından yapılacak olan soruşturmalarda ilgili hâkim tarafından verilmesi gereken tüm kararları vermek konusunda yetkili olduğu görülmektedir. TMK md. 10'da bu hâkimlerle ilgili herhangi bir adlandırma yer almamakla birlikte, basın ve kamuoyunda özgürlükler hâkimi olarak adlandırılmıştır.

Özgürlükler hâkiminin başlıca yetkileri, tutuklama kararı vermek, tutuklama kararına itirazları incelemek, gözaltındaki şüphelinin ilk yirmidört

²⁸ HSYK Birinci Dairesi'nin TMK md. 10 kapsamında yapılan görevlendirmelerle ilgili basın duyurusu için bkz. <<http://www.hsyk.gov.tr/duyurular/2012/temmuz/TMK-10Madde-basin-duyurusu.html>>, (25.7.2012).

saat içerisinde müdafii ile görüşmesinin kısıtlanmasına, aramaya, iletişimin denetlenmesine, teknik araçlarla izlemeye ve gizli soruşturmacı görevlendirmeye karar vermektir. Bu konuya aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir.

C. Özel Yetkili Bölge Ağır Ceza Mahkemelerinin Yetkileri Ve Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemelerinin Yetkileri İle Karşılaştırılması

1. Madde Bakımında Yetki Açısından

TMK md. 10/1’de, bu Kanun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davaların bu madde ile kurulan ağır ceza mahkemelerinde görüleceği belirtilmiştir. TMK kapsamına giren suçlar ise, md. 3’de düzenlenen mutlak terör suçları ile md. 4’de düzenlenen terör amacı ile işlenen suçlardır. TMK md. 9’da, TMK md. 3 ve 4’de düzenlenen terör suçlarının özel yetkili mahkemelerde yargılanacağına dair düzenleme Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Kanunu yürürlüğe girmeden önce de mevcuttu. Ancak TMK md. 3 ve 4 kapsamındaki suçların ÖYBACM’nde yargılanacağına dair TMK md. 10/1’deki bu düzenleme karşısında, TMK md. 9 hükmüne gerek kalmadığından dolayı, Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Kanunu md. 105/2-b fıkrası ile TMK md. 9’un yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu suçlara ilave olarak, TMK md. 10’da yapılan değişiklikle daha önce CMK md. 250/1’de katalog halinde düzenlenen ve özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin yargılama yetkisi kapsamında olan örgüt suçları, herhangi bir değişiklik yapılmadan TMK md. 10/4’e alınarak ÖYBACM’nin yargılama yetkisine dâhil edilmiştir. Buna göre, bu mahkemelerin bakımından yargılama yetkisine giren suçlar, TMK md. 3²⁹, 4³⁰ ve 10/4³¹’da yer alan suçlardır. Bu

²⁹ **TMK md. 3:** “26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 302, 307, 309, 311, 312, 313, 314, 315 ve 320 nci maddeleri ile 310 uncu maddesinin birinci fıkrasında yazılı suçlar, terör suçlarıdır.”

³⁰ **TMK md. 4:** “Aşağıdaki suçlar 1 inci maddede belirtilen amaçlar doğrultusunda suç işlemek üzere kurulmuş bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlendiği takdirde, terör suçu sayılır:

- a) Türk Ceza Kanununun 79, 80, 81, 82, 84, 86, 87, 96, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 142, 148, 149, 151, 152, 170, 172, 173, 174, 185, 188, 199, 200, 202, 204, 210, 213, 214, 215, 223, 224, 243, 244, 265, 294, 300, 316, 317, 318 ve 319 uncu maddeleri ile 310 uncu maddesinin ikinci fıkrasında yer alan suçlar.
- b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan suçlar.
- c) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 110 uncu maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarında tanımlanan kasten orman yakma suçları.
- ç) 10/7/2003 tarihli ve 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar.
- d) Anayasanın 120 nci maddesi gereğince olağanüstü hal ilan edilen bölgelerde, olağanüstü halin ilanına neden olan olaylara ilişkin suçlar.

suçları, terör suçları (TMK md. 3 ve 4) ve TMK md. 10/4'de yer alan suçlar olarak iki grup altında toplamak da mümkündür.

TMK md. 10/4'de sayılan katalog suçlar, 6352 sayılı Kanun ile CMK md. 250-252 yürürlükten kaldırılmadan önce, CMK md. 250/1'de aynı şekilde yer alıyordu. TMK md. 10'da yapılan değişiklikle aynı şekilde 4. fıkra içerisine dâhil edilmiştir. CMK md. 250/1'de yer alan suçlar, terör suçları değil, geneli itibariyle ekonomik çıkar elde etmek için kurulan örgütlerin işlediği suçlardı. Terör örgütlerinin dışındaki suç örgütleri tarafından işlenebilecek suçların yargılanmasının, terörle mücadele için çıkarılmış özel nitelikteki TMK'da düzenlenmesi yerinde olmamıştır.³² TMK içinde niçin böyle bir düzenlemeye yer verildiğine ilişkin ilgili tasarı metninde ve gerekçesinde herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir.³³

Terör örgütleri dışında kalan diğer suç örgütlerinin faaliyeti kapsamında işlenen suçların özel soruşturma ve kovuşturma usulüne, TMK içerisinde yer verilmesi kanun yapım tekniği bakımından da isabetli olmamıştır.³⁴ Doktrinde, 2005 yılında ceza kanunlarında yapılan düzenlemelerden önce örgütlü suçluluk ve bu suçların muhakeme usulünün TMK, ÇASÖMK ve TCK'nın hükümleri kapsamında yapıldığı ve bu dağınık mevzuatın farklı uygulamalara neden olduğu yönündeki eleştirilerin, 2005 yılında yürürlüğe giren CMK ve TCK ile giderildiği ifade edilmiştir.³⁵ Terör suçlarının soruşturulma ve kovuşturulmasına ilişkin özel hükümlerin TMK'da ve diğer örgütlü suçların muhakeme usulünün ise CMK'da düzenlenmesiyle örgütlü suçların soruşturulması ve kovuşturulmasına yönelik kanunlarda oluşturulan sadelik ve ihtisaslaşmanın, Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Kanunu ile TMK md. 10'da yapılan

e) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 inci maddesinde tanımlanan suç.”

³¹ **TMK md. 10/4:** “Türk Ceza Kanununda yer alan;

- a) Örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen uyuşturucu ve uyarıcı madde imâl ve ticareti suçu veya suçtankaynaklanan malvarlığı değerini aklama suçu,
- b) Haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla kurulmuş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde cebir ve tehdit uygulanarak işlenen suçlar,
- c) İkinci Kitap Dördüncü Kısımın Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar (305, 318, 319, 323, 324, 325 ve 332 nci maddeler hariç).”

³² ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 175.

³³ 02 Temmuz 2012 tarih ve 6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun Tasarısı, madde gerekçeleri ve Komisyon raporları için bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=100560>, (29.7.2012).

³⁴ ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 175.

³⁵ Veli Özer ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin, Ankara, 2006, s. 402.

değişiklik ve CMK m 250-252'nin kaldırılmasıyla tekrar ortadan kaldırıldığı görülmektedir.

Aşağıda ele alınacağı üzere bu mahkemelerin görevine giren suçların soruşturulması ve kovuşturulmasında söz konusu olan özel usuller ile sanık ve savunma haklarını sınırlayan birçok düzenleme 6352 sayılı Kanunla kaldırılmıştır. Ancak soruşturma ve kovuşturma usulüne ilişkin bu değişiklikler, özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin CMK içinden çıkarılıp TMK'da yeniden düzenlenmesini gerektirecek bir durum ortaya çıkarmamıştır.

2. Yer Yönünden Yetki Açısından

ÖYBACM'nin yer yönünden yetkisi TMK md. 10/1'de düzenlemiştir. Buna göre, terör suçları ve TMK md. 10/4'de yer alan suçlar bakımından açılacak davalar, Adalet Bakanlığı'nın teklifi üzerine HSYK tarafından yargı çevresi birden çok ili kapsayabilecek şekilde belirlenecek illerde görevlendirilecek mahkemelerde görülecektir. Bu mahkemelerin hangi illerde kurulacağı ve yargı çevrelerinin hangi illeri kapsayacağına dair düzenleme, 09 Temmuz 2012 tarihinde HSYK Genel Kurulu tarafından karara bağlanmıştır. Bu karara göre, mahkemelerin kurulduğu il ve yetkisi kapsamındaki iller şunlardır:³⁶

1) Adana 10. Ağır Ceza Mahkemesi: Adana, Aksaray, Gaziantep, Hatay, Karaman, Kilis, Mersin, Niğde ve Osmaniye.

2) Ankara 13. Ağır Ceza Mahkemesi: Ankara, Bartın, Bolu, Çankırı, Düzce, Karabük, Kastamonu, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Yozgat ve Zonguldak.

3) Antalya 5. Ağır Ceza Mahkemesi: Antalya, Afyonkarahisar, Burdur, Isparta ve Konya.

4) Bursa 6. Ağır Ceza Mahkemesi: Bursa, Balıkesir, Bilecik, Çanakkale, Eskişehir, Kütahya ve Yalova.

5) Diyarbakır 8. ve 9. Ağır Ceza Mahkemeleri: Diyarbakır, Batman, Bingöl, Mardin, Siirt, Şırnak ve Şanlıurfa.

6) Erzurum 4. Ağır Ceza Mahkemesi: Erzurum, Ağrı, Ardahan, Artvin, Bayburt, Erzincan, Gümüşhane, Iğdır, Kars, Rize, Trabzon ve Tunceli ili Pülümür ilçesi.

7) İstanbul 22. ve 23. Ağır Ceza Mahkemeleri: İstanbul, Edirne, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya ve Tekirdağ.

³⁶ HSYK Genel Kurul kararı için bkz. <<http://www.hsyk.gov.tr/duyurular/2012/temmuz/TMK-10Madde-basin-duyurusu.html>>, (29.7.2012).

8) İzmir 12. Ağır Ceza Mahkemesi: İzmir, Aydın Denizli, Manisa, Muğla ve Uşak.

9) Malatya 4. Ağır Ceza Mahkemesi: Malatya, Adıyaman, Elazığ, Kahramanmaraş, Sivas ve Tunceli ili (Pülümür ilçesi hariç).

10) Samsun 3. Ağır Ceza Mahkemesi: Samsun, Amasya, Çorum, Giresun, Ordu, Sinop ve Tokat.

11) Van 5. Ağır Ceza Mahkemesi: Van, Bitlis, Hakkari ve Muş.

CMK md. 250 kapsamında kurulan özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin sayısı 11 iken, ÖYBACM'lerin sayısı 13'e çıkartılmıştır. Özel yetkili ağır ceza mahkemelerinden farklı olarak İstanbul ve Diyarbakır illerine birer tane daha ÖYBACM kurularak bu illerdeki mahkeme sayısı ikiye çıkarılmıştır.

3. Kişi Yönünden Yetki Açısından

CMK md. 250/3'de, md. 250/1'de belirtilen suçları işleyenlerin sıfat ve memuriyetleri ne olursa olsun özel yetkili ağır ceza mahkemeleri tarafından yargılanması kabul edilerek, kanunlardaki kişi bakımından özel yetki kurallarının uygulanmaması kabul edilmişti. Ancak, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay tarafından yargılanması kabul edilen kişiler ile savaş ve sıkıyönetim hali dâhil olmak üzere, askeri mahkemelerin görevlerine ilişkin davaların özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin görevine girmediği belirtilmişti.

5918 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un³⁷ 7. maddesiyle CMK md. 250/3'ün son cümlesinde geçen "hali dâhil" ibaresi "halinde" şeklinde değiştirilmiştir. Böylelikle, asker kişiler CMK md. 250/1'de düzenlenen suçları işlemeleri halinde askeri mahkemeler yerine özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yargılanacaklar ve CMK md. 251 ve 252'de düzenlenen soruşturma ve kovuşturma usulüne tabi olacaklardır. Asker kişiler, savaş ve sıkıyönetim halinde askeri mahkemelerin yargı yetkisine giren ve CMK md. 250/1'de düzenlenen katalog suçların haricindeki suçlarda askeri mahkemelerde yargılanacaklardır.

Diğer taraftan 5918 sayılı Kanun'la CMK md. 250/3'de yapılan değişikliğe paralel olarak 5982 sayılı Kanun'la Anayasa md. 145/1'e eklenen son cümle ile devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ilişkin davaların, askeri mahkemeler yerine sivil mahkemelerde

³⁷ 5918 sayılı Türk Ceza Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kabul Tarihi: 26 Haziran 2009, 09Temmuz 2009 tarih ve 27283 sayılı Resmi Gazete, <<http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>>, (11.4.2013).

görülebileceği belirtilmiştir. Söz konusu suçlar ise, özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin yargı yetkisinde bulunan CMK md. 250/1’de düzenlenen suçlardandır ve asker kişilerin bu suçları işlemeleri halinde, askeri mahkemeler yerine özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yargılanacaklardır.

Asker kişilerin CMK md. 250/1’de düzenlenen katalog suçlar açısından özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yargılanmalarının önünü açan, CMK md. 250/3’de yapılan değişikliğin iptali istemiyle dönemin ana muhalefet partisi tarafından Anayasa Mahkemesi’nde dava açılmıştır.

Anayasa Mahkemesi, “Anayasa’da tesis edilmiş olan yargı düzeninde adli, idarî ve askeri olmak üzere farklı yargı mercileri bulunmakta olup askeri mahkemelerin görev alanı 145. maddede açıkça gösterilmiştir. Bu maddede askeri mahkemelerin asker kişilerin, askerî olan suçları ile bunların asker kişileri aleyhine veya askeri mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara bakmakla görevli oldukları belirtilmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 250. maddesinin (1) numaralı fıkrasında üç bent hâlinde belirtilen suçlarda asker kişileri bakımından Anayasa’nın 145. maddesiyle getirilen ölçütler dikkate alınmaksızın yapılan düzenleme Anayasa’ya aykırıdır.” gerekçesiyle, 5918 sayılı Kanun’la CMK md. 250/3’de yapılan değişikliği iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi aynı kararında, 5918 sayılı Kanun’la CMK md. 250/3’ün değiştirilen son tümcesinde yer alan “... halinde...” sözcüğünün iptali nedeniyle uygulanma olanağı kalmayan aynı tümcedeki “...savaş ve sıkıyönetim ...” ibaresini de iptal etmiştir.³⁸

Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararı sonucunda CMK md. 250/3’ün son cümlesi “Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay’ın yargılayacağı kişilere ilişkin hükümler ile askerî mahkemelerin görevlerine ilişkin hükümler saklıdır.” şeklinde oluşmuştur.³⁹

6352 sayılı Kanun’la CMK md. 250’nin yürürlükten kaldırılmasıyla birlikte, TMK md. 10 kapsamında yeni kurulan Özel Yetkili Bölge Ağır Ceza Mahkemeleri’nin kişi bakımından yetkisi TMK md. 10/2’de düzenlenmiştir. Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararı sonucunda yeniden şekillenen CMK md. 250/3 hükmününün TMK md. 10/2’de aynı şekilde düzenlendiği görülmektedir. Bu düzenleme şekliyle, kaldırılan özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin kişi

³⁸ Anayasa Mahkemesi Kararı, E. 2009/52, K. 2010/16, Karar Tarihi: 21 Ocak 2010, Resmi Gazete Tarih ve Sayısı: 30 Aralık 2010-27801, <<http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>>, (11.4.2013).

³⁹ Şentop’a göre, bir kanunun hükmünü değiştiren kanun iptal edildiğinde, getirilen yeni hüküm iptal edilmiş olur, ama eski hüküm yürürlüğe girmiş olmaz. Bkz. Mustafa ŞENTOP, “Eski Hal Muhal: Anayasa Mahkemesi Kararı Neyi Değiştirir?”, <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=944951> (12.4.2013).

bakımından yargılama yetkisi ile yeni kurulan bölge ağır ceza mahkemelerinin yargı yetkisi arasında bir farklılık görülmemektedir.

4. Zaman Yönünden Yetki Açısından

6352 sayılı Kanun'un 105/6. maddesi ile CMK'nın 250-252. maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır. Aynı kanunun 106/b maddesinde, 105/6. maddesinin, Kanun'un yayımı tarihinde yürürlüğe gireceği düzenlendiğinden dolayı, özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin soruşturma ve kovuşturmalardaki özel yetkileri 6352 sayılı Kanun'un Resmi Gazete yayım tarihi olan 05 Temmuz 2012 tarihi itibarıyla kaldırılmış ve bu tarih itibarıyla TMK md. 10/1'e göre ÖYBACM kurulmuştur.

6352 sayılı Kanun ile daha önceden özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde açılmış ve görülmeye devam eden davaların durumu hakkında da düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. 6352 sayılı Kanun'un Geçici 2. maddesinin 4. fıkrasına göre, CMK'nın yürürlükten kaldırılan özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde açılmış olan davalara, kesin hükümle sonuçlandırılmaya kadar bu mahkemelerce bakmaya devam edilecek ve bu davalarda, yetkisizlik veya görevsizlik kararı verilemeyecektir.

D. Özel Yetkili Bölge Ağır Ceza Mahkemelerinde Görevli Cumhuriyet Savcılarının Zaman Yönünden Yetkileri

6352 sayılı Kanun'un Geçici 2. maddesinin 5. fıkrasına göre, CMK md. 251/1'e göre görevlendirilen Cumhuriyet savcıları yürütmekte oldukları soruşturmalara, HSYK tarafından TMK md. 10 uyarınca görevlendirilen Cumhuriyet savcıları göreve başlayıncaya kadar devam edeceklerdir. Bu geçiş aşamasında, soruşturmasına başlanmış ve halen devam etmekte olan dosyalarla ilgili yetki, CMK md. 251/1 kapsamında görevli Cumhuriyet savcılarındaki olacak ve TMK md. 10 uyarınca görevlendirilen Cumhuriyet savcıları görevlerine başlayınca, yürütmekte oldukları soruşturma dosyalarını bu savcılara devredeceklerdir.

HSYK Birinci Dairesi'nin 10 Temmuz 2012 tarih ve 1888 sayılı kararı ile TMK md. 10 kapsamında görevlendirilen Cumhuriyet savcıları ile ilgili yaptığı açıklamada, yürütülmekte olan soruşturmaların kesintiye uğramaması ve süreçlerin uzamaması için mevcut soruşturmaları yürüten savcıların bir kısmının TMK md. 10 kapsamında yeniden görevlendirmiştir.⁴⁰ Böylelikle, bu geçiş sürecinde oluşacak aksaklıklar önlenmeye çalışılmıştır.

⁴⁰ HSYK Birinci Dairesi'nin kararı için bkz. <<http://www.hsyk.gov.tr/duyurular/2012/temmuz/TMK-10Madde-basin-duyurusu.html>>, (26.9.2012).

ÖYBACM hakkındaki bu genel açıklamalardan sonra bu mahkemelerin yargı yetkisine giren suçlarla ilgili yapılacak olan soruşturma ve kovuşturmalarda uygulanacak usul kurallarının ayrıntılı olarak incelenmesi ve tartışılması yapılacaktır.

II. 6352 SAYILI KANUNLA KURULAN ÖZEL YETKİLİ BÖLGE AĞIR CEZA MAHKEMELERİNİN GÖREVİNE GİREN SUÇLARDA SORUŞTURMA VE KOVUŞTURMA USULLERİ

A. Genel Olarak

6352 sayılı Kanunla, ÖYBACM'nin görev alanına giren suçlarda yapılacak olan soruşturma ve kovuşturma konularında, özel yetkili ağır ceza mahkemelerine göre önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu bağlamda, soruşturma ve kovuşturma evrelerine ilişkin olarak CMK md. 251 ve 252'de yer alan düzenlemelerin bir kısmı tamamen yürürlükten kaldırılmış, bir kısmında önemli değişiklikler yapılmış, bir kısmında ise herhangi bir değişiklik yapılmadan TMK md. 10'a aynen alınmıştır. Tüm bunlar yapılırken eski düzenleme zamanında da eleştiri konusu olan ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi(AİHM) ile Türkiye arasında çıkabilecek olan muhtemel ihtilaflara ilişkin endişelerin giderilmesi amacıyla hareket edildiği görülmektedir. 6352 sayılı Kanunla kaldırılan hükümler yerine artık ceza muhakemesindeki genel soruşturma ve kovuşturma kuralları uygulanacaktır.

5271 Sayılı CMK md. 251 ve 252'de ayrı ayrı düzenlenmiş olan soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin hususlar, TMK md. 10 içerisinde tek başlık altında toplanmıştır. Öncelikle TMK md. 10/4'de yer alan suçlar bakımından 10. maddenin üçüncü fıkrasında yer alan usullerin bütünüyle uygulanmayacağı belirtilmesi gerekir. Yani üçüncü fıkrafta belirtilen soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin usullerin tamamı terör suçlarında uygulanmakla birlikte, özel yetkili bölge ağır ceza mahkemesinin görevine giren diğer suçlarda ise kısmen uygulama alanı bulacaktır. Bu düzenleme ile terör suçlarına ilişkin özgürlükleri aşırı ölçüde kısıtlayan bazı hükümlerin md. 10/4'de yer alan diğer suçlar açısından uygulanmasının önüne geçilmiştir.

CMK md. 250/1'de düzenlenmiş olan suçların TMK md. 10/4'e alınması, uygulama açısından bazı sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Çünkü TMK md. 10/3'de yer alan soruşturma usullerinden bazıları sadece terör suçları bakımından uygulanacaktır (TMK md. 10/3-d,e,f,h). TMK md. 10/4'de yer alan suçlar bakımından ise bu konularda genel muhakeme kuralları uygulanacaktır.⁴¹

⁴¹ ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 177-178.

Ancak, devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak suçu (TCK md. 302) gibi bazı suçlar örgütlü olarak işlendiğinde terör suçu sayılmakla beraber, TMK md. 10/4'de de yer almaktadır. Bu noktada hem terör suçu hem de TMK md. 10/4'de yer alan suçlar arasında olan bu suçlar için terör suçlarına özgü olarak uygulanan soruşturma kurallarının uygulanıp uygulanmayacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Örneğin; terör suçu işlediği iddia olunan ve gözaltına alınan bir şüphelinin müdafî ile görüşmesi 24 saat süreyle kısıtlanabilir (TMK md. 10/3-e). TCK md. 302'de yer alan suç terör suçu sayılırsa, bu suçtan dolayı hakkında yapılan soruşturma kapsamında gözaltına alınan şüpheli hakkında 24 saatlik kısıtlama getirilebileceken, bu suç TMK md. 10/4 kapsamında sayılırsa, böyle bir kısıtlama getirilemeyecektir. Uygulamada, TCK md. 302'den gözaltına alınan bir şüphelinin fiilinin ne zaman terör suçu, ne zaman TMK md. 10/4 kapsamında nitelendirileceğini belirlemek güçlük arz edecektir. Bu nedenle ortaya çıkabilecek sorunları önlemek için TMK md. 10/4'ün yürürlükten kaldırılması önerilmektedir.⁴²

B. Özel Yetkili Bölge Ağır Ceza Mahkemelerinde Tmk Md. 10 Gereği Uygulanacak Soruşturma Usulleri

1. 6352 sayılı Kanunla Uygulanacak Olan Yeni Soruşturma Usulleri

6352 sayılı kanunla birlikte özel yetkili bölge ağır ceza mahkemelerinin yetki alanına giren suçlarla ilgili olarak yapılacak olan soruşturmalarda şimdiye kadar uygulana gelmiş usullerden farklı olarak ilk kez uygulanacak bazı usuller getirilmiştir. Bu yeni hükümler, savcının doğrudan soruşturma yetkisini kısıtlamaya, hakim kararı gereken işlerde sadece bu işlere bakacak hakimlerin görevlendirilmesine ve terör suçlarında görev alacak kolluk görevlilerinin deşifre olmasını önlemeye yöneliktir.

a. Özel Yetkili Bölge Ağır Ceza Mahkemesi Savcısının Doğrudan Soruşturma Yapması ve İzin Sistemi

Bilindiği üzere ceza muhakemesinde kural olarak suç haberini alan Cumhuriyet savcısı derhal soruşturma işlemlerine başlar. Ancak bazı durumlarda soruşturma yapmak yetkili merciden izin alma gibi bazı muhakeme şartlarının gerçekleşmiş olmasını gerekli kılabilir. Bunlardan biri de kamu görevlilerinin görevleri ile ilgili olarak işlemiş oldukları suçlar bakımından yapılacak olan soruşturmalarda karşımıza çıkmaktadır. Anayasa md. 129/6 ve 4483 sayılı Kanun hükümlerine göre, kamu görevlilerinin görevleri nedeniyle işledikleri suçlardan dolayı haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi yetkili merciin iznine bağlıdır.

⁴² ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 178-179.

ÖYBACM'nin görevine giren suçlarla ilgili olarak Cumhuriyet savcısının soruşturma başlatması TMK md. 10/3-b'de düzenlenmiştir. Bu hükme göre; Türk Ceza Kanununun 302, 309, 311, 312, 313, 314, 315 ve 316'ncı maddelerinde düzenlenen suçlar hakkında, görev sırasında veya görevden dolayı işlenmiş olsa bile, Cumhuriyet savcısı doğrudan soruşturma yapacaktır. Sayılan bu suçlar dışında yer alan ve TMK md. 3 ve 4'teki suçlar ile örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen uyuşturucu ve uyarıcı madde imâl ve ticareti suçu veya suçtan kaynaklanan malvarlığı değerini aklama suçu ile haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla kurulmuş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde cebir ve tehdit uygulanarak işlenen suçlar açısından ise ceza muhakemesindeki soruşturmaya ilişkin genel kurallar geçerli olacak ve bu suçların failleri kamu görevlisi ise haklarında soruşturma izni alındıktan sonra, değilse doğrudan soruşturma yapılabilecektir.⁴³ Yeni düzenleme ile Cumhuriyet savcısının doğrudan soruşturma yapabileceği suçların kapsamının oldukça sınırlandırıldığı görülmektedir. Halbuki 6352 sayılı kanunla yapılan değişiklik öncesinde CMK md. 251 fık.1 uyarınca, Cumhuriyet savcısı özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin görev alanındaki suçlar bakımından doğrudan doğruya soruşturma yapabiliyordu.

Özellikle haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla cebir ve tehdit uygulanarak işlenen örgütlü suçlara katıldığı ileri sürülen kamu görevlileri hakkında doğrudan soruşturma yapılamayacak olması eleştirilmelidir. Kamu görevlilerinin görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlarda bir nevi koruma teşkil eden izin sistemine özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin görevine giren suçlarda yer verilmemesi geçmiş dönemde bu suçlarla mücadele açısından önemli bir hukuki araçtı. Yeni düzenleme ile bu suçlar açısından izin sistemine yer verilmesi mafya tipi çıkar amaçlı örgütlü suçlarla mücadele açısından zafiyet oluşturmaktadır.

TMK md. 10/3-b'de, Cumhuriyet savcısının doğrudan soruşturma yapmasına getirilen başka bir sınırlamaya yer verilmiştir. Bu düzenleme ile Cumhuriyet savcısına MİT mensupları hakkında doğrudan soruşturma yapma yetkisi verilmemiştir. Bu hükmün atıfta bulunduğu 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu'nun 26. maddesine göre,⁴⁴ MİT mensubu kişilerin veya Başbakan tarafından belirli bir görevi ifa etmek üzere gönderilen kamu görevlilerinin görevlerini yerine getirirken, görevin

⁴³ ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 176-177.

⁴⁴ **2937 sayılı Kanun md. 26:** "MİT mensuplarının veya belirli bir görevi ifa etmek üzere kamu görevlileri arasından Başbakan tarafından görevlendirilenlerin; görevlerini yerine getirirken, görevin niteliğinden doğan veya görevin ifası sırasında işledikleri iddia olunan suçlardan dolayı ya da 5271 sayılı Kanunun 250 nci maddesinin birinci fıkrasına göre kurulan ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçları işledikleri iddiasıyla haklarında soruşturma yapılması Başbakanın iznine bağlıdır."

niteliğinden doğan veya görevin ifası sırasında işledikleri iddia olunan suçlar ile 6352 sayılı Kanun öncesi adıyla özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçlarda yapılacak olan soruşturmalarda Başbakanın izni alınacaktır. Değişiklik öncesinde, Cumhuriyet savcısı özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin yargı yetkisine giren suçlar açısından MİT mensupları hakkında da doğrudan soruşturma yapabiliyordu.

İzin sistemi kapsamında son olarak 6352 sayılı Kanunun geçici maddesinde yer alan bir düzenlemeye değinmek gerekir. Geçici madde 2/6'ya göre, değişiklik öncesinde görülmeye başlanmış olan davalarda sanığın kamu görevlisi sıfatına haiz olmasından bahisle yargılamaya devam olunmayıp ilgili makamdan izin alınması gerektiği belirtilerek düşme ya da durma kararı verilemeyecektir. Geçici maddedeki bu düzenleme, kovuşturma aşamasına geçilmiş olan olaylarla ilgilidir. Henüz kovuşturma aşamasına geçilmemiş ise, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı, şüpheli durumundaki kamu görevlileri bakımından TMK md. 10/3-b gereği olarak izne tabi bir suç varsa izin şartının gerçekleşmesini beklemelidir.

b. Hakim Kararı Gereken Hallerde Kararı Verecek Olan Mercii

Soruşturma sırasında hâkim kararı gereken hallerde nasıl bir yol izleneceği TMK md. 10/3-c'de⁴⁵ belirtilmiştir. Buna göre, hâkim tarafından verilmesi gereken kararları sadece bu işle HSYK tarafından özel olarak görevlendirilmiş hâkimler verebilecektir. Örneğin, tutuklama, adli kontrol, taşınmazlara, hak ve alacaklara el koyma, bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve elkoyma gibi kararlar, bu işle özel olarak görevlendirilmiş hâkimler tarafından verilecektir.

Burada dikkat edilmesi gereken ilk nokta, eski düzenlemede olduğu gibi⁴⁶ bu işlerle görevlendirilmiş hâkimin bulunmaması durumunda yetkili adli yargı hâkimlerinden (Sulh Ceza Hakimi)⁴⁷ bu kararın verilmesinin istenemeyeceği hususudur. Buna göre, ÖYBACM'nin yer bakımından yetki alanında işlenen bütün suçlarda hâkim kararı gerektiren işlerde sadece TMK md. 10/3-c ile görevlendirilen hâkimler karar verebilecektir. Örneğin, Antalya

⁴⁵ **TMK md. 10/3-c:** "Yürütülen soruşturmalarda hâkim tarafından verilmesi gerekli kararları almak, bu kararlara karşı yapılan itirazları incelemek ve sadece bu işlere bakmak üzere yeteri kadar hâkim görevlendirilir."

⁴⁶ **CMK mülga md.251/2:** "250 nci madde kapsamına giren suçların soruşturması ve kovuşturması sırasında Cumhuriyet savcılarını, hâkim tarafından verilmesi gerekli kararları, varsa Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca bu işlerle görevlendirilen ağır ceza mahkemesi üyesinden, aksi halde yetkili adli yargı hâkimlerinden isteyebilirler."

⁴⁷ Nur CENTEL/Hamide ZAFER, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Bası, Beta, İstanbul, 2008, s. 825; Nusret Alper PAZARCIKCI, "Ceza Muhakemesinin İstisnai Usullerini Barındıran Özel Yetki (CMK md. 250)", Terazi Hukuk Dergisi, Sa. 70, Seçkin, 2012, s. 64.

ÖYBACM'nin yer bakımından yetki kapsamında olan Isparta'da bir suç işlenmesi halinde, hâkim tarafından alınması gereken kararlar için Isparta Sulh Ceza Mahkemesinin herhangi bir yetkisi söz konusu olmayacaktır. Bu durum, söz konusu mahkemelerin bölge ağır ceza mahkemesi şeklinde nitelendirilmesine de bir gerekçe olmaktadır.

Bir diğer önemli nokta ise eski düzenleme zamanında özel yetkili ağır ceza mahkemesi üyelerinin soruşturma aşamasında hâkim kararı gereken işlerde karar vermesi ile ilgilidir. 6352 sayılı Kanunla yapılan değişiklik öncesinde soruşturma evresinde karar veren hâkimlerin kovuşturma evresinde yapılan yargılamalara katılması mümkündür. Bu düzenleme, soruşturma evresinde, tutuklama kararı gibi suçun şüpheli tarafından işlendiği konusunda belirli bir kanaati ifade eden kararları vermiş bir hâkimin, aynı işin kovuşturma evresinde de görev alması sonucunu doğuruyordu. Bu da hâkimin önceki işlemlerinin etkisinde kalmasına neden olabilmekteydi. 6352 sayılı Kanunla birlikte uygulama ve doktrinde “özgürlük hâkimliği” olarak adlandırılan ve TMK md. 10/3-c ile getirilen düzenlemenin hâkimin tarafsızlığını sağlama ve uzmanlaşma açısından önemli bir ilerleme olduğunu söylemek gerekir.

c. Kolluk İle İlgili İşler

Kolluğun soruşturma işlemleri sırasında tuttuğu tutanaklarda; bu işlemler sırasında hazır bulunan kişilerin isim ve sıfatları ile ifade veren veya sorguya çekilen kişinin açık kimliği yazılmalıdır.⁴⁸ Bu kural, TMK md.10/4'de yer alan suçlar bakımından da uygulanacaktır. Ancak terör suçlarında, terörle mücadelede görev yapan kolluk görevlilerinin can, mal ve aile bireylerinin güvenliğinin korumak adına bu kurala istisna getirilmiştir. TMK md. 10/3-f'de yer alan istisnaya göre, terörle mücadelede görev yapan kolluk görevlilerinin düzenlenen tutanıklara ancak sicil numarası yazılacak, isim ve sıfatları ifade eden açık kimlik bilgileri yazılmayacaktır.⁴⁹ Bunun amacı, bu kolluk görevlilerinin kimlik bilgilerinin deşifre edilmesini önlemektir.⁵⁰ TMK md. 10/3-f'de yer alan düzenleme 6352 sayılı kanun öncesinde de aynı şekilde TMK md. 10/-ç'de yer almaktaydı. Bu bakımdan iki düzenleme arasında bir fark bulunmamaktadır.

Ancak TMK md. 10/3-f ile daha önce TMK'da yer almayan yeni bir hüküm getirilmiştir. Söz konusu düzenlemede; kolluk görevlilerinin ifadesine başvurulması gerektiği hallerde çıkarılan davetiye veya çağrı kâğıdının, kolluk görevlisinin iş adresine tebliğ edileceği, bu kişilere ait ifade ve duruşma tutanaklarında adres olarak iş yeri adreslerinin gösterileceği belirtilmektedir.

⁴⁸ Bkz. CMK md. 147/1-h

⁴⁹ ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 178.

⁵⁰ Mehmet TAŞTAN, Açıklamalı- İçtihatlı Terörle Mücadele Kanunu, Adalet, Ankara, 2009, s. 194.

6352 sayılı Kanunla getirilen bu yeni düzenleme kolluk görevlilerinin can, mal ve aile bireylerinin güvenliği için kişinin kimlik bilgilerinin deşifre edilmesini önleme amacını taşımaktadır. Diğer taraftan CMK md. 58 ve Tanık Koruma Kanunu kapsamında terör ve örgütlü suçların soruşturmasında görev alan kolluk görevlilerinin korunması mümkündür. Çünkü TKK md. 5 kapsamında tanık olarak ifadesine başvurulmuş kolluk görevlilerinin “Kimlik ve adres bilgilerinin kayda alınarak gizli tutulması ve kendisine yapılacak tebligatlara ilişkin ayrı bir adres tespit edilmesi” mümkündür.⁵¹ Bu nedenle, TMK md. 10 fık. 4 ile getirilen yeni düzenleme olmadan da ifadesine başvurulacak kolluk görevlilerinin kimlik ve adres bilgilerinin gizliliğinin sağlanması mümkündür.

2. 6352 Sayılı Kanun Sonrası Değişen Soruşturma Usulleri

Özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin görevine giren suçlar bakımından uygulanmış olan bazı soruşturma usulleri 6352 sayılı kanunla birlikte ÖYBACM'nin görev alanına giren suçlarda uygulanmayacaktır. Soruşturma usullerindeki bu değişiklikler; eski düzenlemelerin tamamen veya kısmen yürürlükten kaldırılması neticesinde oluşmuştur. Değişiklikler; gözaltı süresi, şüphelinin müdafiden yararlanma hakkı, zorla getirme, diğer kurumlardan soruşturma kapsamında yardım talebi, şüphelinin müdafisi ile görüşmesi konuları ile ilgilidir. Değişiklikle birlikte yapılacak olan yeni soruşturmalarda genel muhakeme kurallarına göre hareket edilecektir.

a. Gözaltı Süresi

CMK md. 91'de, gözaltı süresi yirmi dört saat olarak belirlenmiştir. ÖYBACM'nin görevine giren suçlar hakkında yapılacak soruşturmalarda bu süre, 48 saat olarak uygulanacaktır (TMK md. 10/3-ç). Toplu olarak işlenen suçlarda ise gözaltı süresi, CMK md. 91/3'e göre dört güne kadar uzatılabilecektir. Bu kural, ÖYBACM'nin görevine giren suçlar için de geçerlidir.

Gözaltı süresine ilişkin buraya kadar anlatılanlar CMK md. 251/5'de de aynı şekilde yer almaktaydı. Ancak eski düzenlemede ayrıca olağanüstü hallerde toplu suçlar için öngörülen dört günlük sürenin, Cumhuriyet savcısının istemi ve hâkim kararıyla yedi güne kadar uzatılabileceği de kabul edilmişti.

6352 sayılı Kanunla gözaltı süresinin yedi güne kadar uzatılmasına ilişkin hükmün yer almaması yerinde olmuştur. Her ne kadar, CMK md. 251/5'e göre, gözaltı süresinin dört günden yedi güne kadar uzatılmasına karar vermeden

⁵¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Faruk TURHAN, Faruk, Ceza Muhakemesinde Tehlike İçindeki Tanıkların Korunması, Türk Alman ve Avusturya Hukuklarında Karşılaştırmalı Olarak, Seçkin, Ankara, 2009, s. 96 vd.

önce hâkimin, yakalanan kişiyi dinlemesi gerekiyorsa da, bu dinlemenin yeterli güvence teşkil edeceğini söylemek mümkün değildir. Yeni düzenleme AİHM'nin gözaltı sürelerine ilişkin içtihatlarına da paralellik arz etmektedir.⁵²

b. Müdafî Yardımından Yararlanma Hakkı

Soruşturma evresinin etkin süjelerinden bir diğeri de müdafidir. Soruşturma ve kovuşturmanın her evresinde müdafî yardımından yararlanabilme adil yargılama ilkesinin gereğidir. Ancak terör suçları gibi bazı istisnai hallerde şüphelinin müdafî yardımından yararlanmasına sınırlamalar getirilebilmektedir. Bu bağlamda aşağıda müdafî yardımından yararlanma hakkı kapsamında; şüpheli ve sanığın hukuki yardımından yararlanabileceği müdafî sayısı, müdafî ile görüşmeye ilişkin sınırlamalar ve müdafîin dosyayı inceleme yetkisi incelenecektir.

aa. Müdafî Sayısı

TMK md. 10/4'de sayılan suçlarla ilgili olarak özel yetkili bölge ağır ceza mahkemesinde yapılacak olan soruşturma ve kovuşturmada şüpheli ve sanığın yararlanabileceği müdafî sayısı hakkında CMK md. 149'da yer alan genel kural uygulanacaktır. Maddeye göre; şüpheli ve sanık soruşturma ve kovuşturma evresinde kural olarak herhangi bir sayı sınırlaması olmadan müdafiden yararlanabilir. Ancak CMK md. 149/2'ye göre, soruşturma evresinde, ifade almada en çok üç müdafî hazır bulunabilir.⁵³

6352 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce terör suçları bakımından geçerli olan, gözaltı süresince tek bir müdafiden yararlanabilir demek suretiyle şüphelinin müdafiden yararlanma hakkına, sınırlama getiren TMK md. 10/1-b hükmü⁵⁴ değişiklikle birlikte yürürlükten kaldırılmıştır. Artık terör suçlarından şüpheli olan kişi de, soruşturma evresinde CMK md. 149 uyarınca, ifade almaya ilişkin sınırlama hariç, istediği kadar müdafiden yararlanabilecektir.

Gözaltı sırasında sadece bir müdafiden yararlanmayı düzenleyen ve TMK md. 10/1-b'de yer alan bu hüküm savunma hakkını zedelediği gibi

⁵² Gözaltı sürelerine ilişkin önceki dönemlerdeki düzenlemeler ve bu sürelerin AİHM içtihatları ışığında eleştirisi hakkında bkz. Faruk TURHAN, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Kararları Işığında Kişi Özgürlüğü ve Türkiye/Gözaltında Kayıplar, Hakim Önüne Çıkarma ve Gözaltı Süreleri", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Haziran- Aralık 2000, Cilt IV, Sayı: 1-2, s. 204-258.

⁵³ Bu konuda bkz. TURHAN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 119.

⁵⁴ **TMK mülga md. 10/1-b:** "Şüpheli gözaltı süresince yalnız bir müdafîin hukuki yardımından yararlanabilir. Gözaltındaki şüphelinin müdafî ile görüşme hakkı, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine, hakim kararıyla yirmidört saat süre ile kısıtlanabilir; ancak bu süre içerisinde ifade alınmaz."

Anayasa'da yer alan eşitlik ilkesine de aykırıydı. Nitekim TBMM İçişleri Komisyonunun hazırladığı raporda; "Bu kapsama giren bir suçtan dolayı soruşturmaya tabi tutulan kişiyle ilgili olarak müdafî sayısı 1 ile sınırlandırılmakla birlikte 3713 sayılı Kanunun 11. maddesinde yapılan değişiklikle bu suçla mücadele kapsamında suç işleyen kolluk görevlilerinin belirlediği üç müdafinin ücretinin avukatlık ücretine bağlı olmaksızın devlet bütçesinden ödeneceği belirtilmektedir. Suç işleyen kişiler arasında bu tür ayırım yapılmasının hiçbir dayanağı bulunmamaktadır ve bu şekildeki bir düzenleme Anayasanın eşitlik ilkesine açıkça aykırıdır."⁵⁵ denilerek, hükmün Anayasaya aykırılığına dikkat çekilmiştir.

bb. Şüphelinin Müdafii ile Görüşmesine İlişkin Sınırlamalar

CMK md. 149'da şüphelinin savunma hakkını daha etkin şekilde kullanılması adına müdafî ile görüşmesine sınır konulmayacağı ve bu görüşmenin engellenmeyeceği belirtilmiştir. Hatta görüşmelerde müdafiden vekâletnamesini ibraz etmesi de istenmeyecektir. Savunma hakkını koruyan bu düzenleme, TMK md. 10/4'de yer alan suçlar bakımından da uygulanacaktır. Terör suçlarından dolayı yapılan soruşturmalarda ise, 6352 sayılı Kanunla yapılan değişiklik öncesinde müdafinin savunmaya ilişkin belgeleri, dosyaları ve tutuklu olan şüpheli ile yaptığı görüşmelerinin incelenemeyeceği düzenlenmekteydi (TMK mülga md. 10/1-e)⁵⁶. Ancak yine bu hükme göre müdafinin de örgütsel haberleşmeye aracılık ettiğine ilişkin bulgu yahut belge mevcut olursa, bu durumda görüşmelerde bir görevli hazır bulundurulabileceği gibi müdafî ile şüpheli arasındaki belgeler hâkim tarafından incelenebilmekteydi. Görüldüğü üzere müdafinin soruşturma evresinde şüpheli ile görüşme hakkına getirilen kısıtlama yalnızca terör suçlarında mevcuttu ve müdafinin şüpheli ile örgüt arasındaki haberleşmeye aracılık etmesi haline özgüydü. Ayrıca müdafinin aracılık ettiğine dair belge veya bulgu bulunması da kanuni bir şarttı. Sadece aracılık edildiğine dair şüphe yeterli görülmemekteydi.

Şüphelinin müdafî ile görüşme hakkına getirilen bu ve benzeri sınırlamaların AİHS md. 6'ya aykırı olduğu iddialarına karşın AİHM, özellikle terör suçları gibi kamu güvenliğini tehdit eden olaylarda müdafî için getirilen bu

⁵⁵ TBMM İçişleri Komisyonu 27.04.2006 gün ve E. 1994/1 K. 40 sayılı raporu.

⁵⁶ **TMK mülga md.10/1-e:** "Bu Kanun kapsamında yer alan suçlardan dolayı yapılan soruşturmada müdafinin savunmaya ilişkin belgeleri, dosyaları ve tutuklu bulunan şüpheli ile yaptığı konuşmaların kayıtları incelemeye tâbi tutulamaz. Ancak müdafinin terör örgütü mensuplarının örgütsel amaçlı haberleşmelerine aracılık ettiğine ilişkin bulgu veya belge elde edilmesi halinde, Cumhuriyet savcısının istemi ve hâkim kararıyla, bir görevli görüşmede hazır bulundurulabileceği gibi bu kişilerin müdafine verdiği veya müdafince bu kişiye verilen belgeler hâkim tarafından incelenebilir. Hâkim, belgenin kısmen veya tamamen verilmesine veya verilmemesine karar verir. Bu karara karşı ilgililer itiraz edebilirler."

yöndeki sınırlandırmalarda Sözleşmeye aykırılık görmemektedir. Örneğin, Selahattin Erdem/Almanya kararında Mahkeme, sanığın avukatı aracılığı ile terör örgütüne bilgi aktarmaya devam etmesi üzerine sanık Selahattin Erdem’in avukatıyla olan görüşmesi sırasında bir baskın düzenlenmesini, terör suçlarında müdafinin yetkilerinin sınırlandırılabilceğini gerekçe göstererek, Sözleşmeye aykırı bulmamıştır.⁵⁷

6352 sayılı Kanunla TMK mülga md. 10/1-e ile soruşturma evresinde müdafî ile görüşme hakkına getirilen sınırlamanın kaldırılması ile birlikte terör suçları bakımından da CMK md. 149 ve devamı maddeler uygulama alanı bulacaktır. Değişiklik ile şüpheli ile müdafî yalnız olarak görüşebilecek ve savunmaya ilişkin belgelerde de inceleme yapılamayacaktır. Söz konusu sınırlamanın kaldırılması, savunma hakkının kullanılması açısından olumlu bir değişikliktir.

Müdafî yardımından yararlanma hakkına dair bir diğer husus da müdafî ile görüşmeye getirilen zaman sınırına ilişkindir. CMK md. 149/3’e göre, soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında avukatın, şüpheli veya sanıkla görüşme, ifade alma veya sorgu süresince yanında olma ve hukukî yardımda bulunma hakkı engellenemez, kısıtlanamaz. Bu kapsamda şüpheli ve sanığın müdafî ile görüşme hakkı engellenemeyecektir veya sınırlanamayacaktır. Bu hüküm, TMK md. 10/4’de sayılan suçlar için uygulanacakken, TMK md. 10/3-e’de yer alan istisna gereği terör suçlarında uygulama alanı bulmayacaktır.⁵⁸ Buna göre, terör suçlarında, özel yetkili bölge ağır ceza mahkemesi savcısının istemi üzerine, hakim kararı ile şüpheli veya sanığın müdafî ile görüşme hakkı yirmi dört saat süre ile kısıtlanabilir. Ancak müdafî ile görüştürülmeyen şüphelinin bu süre içerisinde ifadesi alınmayacaktır. Terör suçlarına ilişkin bu istisna, 6352 sayılı değişiklik öncesinde TMK md. 10/1-b’de aynı şekilde yer almaktaydı.

cc. Müdafîin Dosyayı İnceleme Yetkisi

Müdafîin etkin şekilde hukuki yardımda bulunabilmesi, şüpheli hakkındaki iddialara ne kadar vakıf olduğuyla yakından ilgilidir. Bu nedenle müdafî, şüpheli ile görüşmenin yanında şüpheli hakkında düzenlenen dosya içeriğini de inceleyebilmelidir. Bu husus yasal bir hak olarak düzenlenmiştir.⁵⁹ Bu hakkın mutlak şekilde kullanılması söz konusu olamamakta, gerek CMK’da

⁵⁷ Ş. Cankat TAŞKIN, “Müdafîin ve Vekilin Hukuki Yardımı, Sınırları ile Uygulamada Karşılaşılan Sorunların AİHM İçtihatları Işığında Değerlendirilmesi”, TBB Dergisi, S.69, Y.2007, s. 235

⁵⁸ ŞAHİN/GÖKTÜK, s. 177.

⁵⁹ **CMK md. 153/1**: “Müdafî, soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir.”

gerekse özel kanunlarda müdafinin dosya içeriğini incelemesine bazı koşullar dairesinde istisnalar getirilmektedir. CMK md. 153/2'de, müdafinin dosya içeriğini incelemesi ve bunlardan örnek alması soruşturmanın amacını tehlikeye düşürecek nitelikte olması halinde Cumhuriyet savcısının talebi üzerine hakim tarafından bu yetkinin kısıtlanabilmesi kabul edilmiştir. Ancak bu halde dahi, yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve adı geçenlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar hakkında herhangi bir kısıtlama getirilemez (CMK md. 153/3).

Müdafinin dosyayı incelemesi bakımından TMK md. 10/1-d'de de bir düzenleme mevcuttu. Maddeye göre; müdafinin dosya içeriğini inceleme ve ondan örnek alma yetkisine soruşturma amacını tehlikeye düşürmesi halinde kısıtlama getirilebileceği öngörülmüştü. Ancak CMK md. 153/3'de yer aldığı gibi bu sınırlamanın bir istisnası bulunmamaktaydı ve özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin görevine giren suçlardaki soruşturmalarda soruşturmanın amacının tehlikeye düştüğü gerekçesi ile müdafinin, yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve adı geçenlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanakları incelemesine dahi sınırlama getirilebiliyordu. TMK'da yer alan bu hükmün yürürlükten kaldırılmasıyla savunma hakkı açısından olumlu bir adım atılmıştır. Çünkü artık ÖYBACM'nin görevine giren suçlar bakımından da genel kural olan CMK md. 153 fık. 2 ve 3 uygulanacaktır.

CMK md. 153/2'de yer alan ve müdafinin dosyayı inceleme yetkisine getirilen sınırlama doktrinde eleştirilmektedir. Bu sınırlamanın Anayasa'nın 36.maddesinde yer alan hak arama hürriyetine, AİHS md. 6'da yer alan adil yargılanma hakkı ile md. 13'de yer alan etkili başvuru hakkına aykırı olduğu ileri sürülmektedir. Kovuşturma evresine kadar müdafinin bu yetkiden mahrum bırakılması soruşturma evresinde müdafiden yararlanma hakkına getirilen önemli bir sınırlama olarak görülmektedir.⁶⁰

AİHM, müdafinin dosya içeriğini incelemesine getirilen sınırlamanın savunma hakkını önemli ölçüde kısıtladığı görüşündedir. Adamkiewicz/Polonya Kararında Mahkeme; "başvurucunun avukatının soruşturma boyunca, soruşturma açıldıktan yaklaşık üç ay sonra ve sadece bir defa soruşturma dosyası hakkında bilgi alabilmesinin soruşturma sırasında başvuru hakkının savunma haklarının önemli ölçüde kısıtlandığı çok açıktır" diyerek, AİHS'nin 6. maddesinin 3/c fıkrası birlikte ele alınan 6. maddenin 1. fıkrasının ihlal edildiğine karar vermiştir.⁶¹

⁶⁰ Bu konuda bkz. TAŞKIN, s. 224-225.

⁶¹ <http://www.yargitay.gov.tr/abproje/belge/aihm/13_ADAMKIEWICZ-POLONYA.pdf>

Diğer taraftan AİHM, tutuklu şüpheli veya müdafinin dosyayı incelemesine aykırı hareket edilmesini de Sözleşmeye aykırı görmektedir. Ancak Mahkeme, tutuklu bulunan şüphelinin müdafinin dosyayı incelemesine getirilen sınırlama konusunda, AİHS md. 6'ya değil, özgürlük ve güvenlik hakkı ile ilgili md. 5'e dayanmaktadır. Tutukluluk durumunun hukuka uygunluğunun denetlenmesi için en önemli ve bir hukuk devletinde vazgeçilmez olan haklardan birisi tutuklu sanık ve/veya müdafî tarafından soruşturması dosyasının incelenebilmesidir. Mahkemeye göre bu durumun göz ardı edilmesi AİHS md. 5/4'e aykırılık oluşturacaktır.⁶²

b. Zorla Getirme

Mahkeme, hâkim ya da savcı tarafından verilen kararlar koluğun sanık, tanık, bilirkişi, mağdur veya şikâyetçiyi, mahkeme, hâkim ya da savcının önüne getirmesi işlemine zorla getirme denir. Mahkeme, hâkim ya da savcı tarafından usulüne uygun olarak çağrı kâğıdı ile çağrıldığı halde kendiliğinden gelmeyen sanık, tanık, bilirkişi mağdur ve şikâyetçi CMK md. 146/4 gereğince zorla getirilirler.⁶³

6352 sayılı Kanunla kaldırılmadan önce CMK md. 250/1'de yer alan suçlar ile terör suçları bakımından ise zorla getirme konusunda farklı bir usul uygulanmaktaydı. Bu usulü düzenleyen CMK md. 251/6'ya⁶⁴ göre kişiler, usulüne uygun olarak çağrılmaya gerek olmaksızın zorla getirilebilmekteydi. Ayrıca bu suçlar bakımından zorla getirme kararı verebilecek kişilerin kapsamı da geniş tutulmuştu. Ağır ceza mahkemesi veya başkanı ile cumhuriyet savcısından başka mahkeme naibine ve istinabe olunan hâkime de zorla getirme kararı ya da emri verme yetkisi tanınmıştı. Bu düzenlemenin amacının da soruşturma veya kovuşturmanın daha hızlı şekilde sürdürülmesini sağlamak olduğu söylenmekteydi.⁶⁵

⁶² Mustafa Ruhan ERDEM, "AİHM Kararları Işığında Tutuklu Sanık Bakımından Hazırlık Soruşturması Dosyasını İnceleme Hakkı", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt : 6, Sayı : 1, 2004, s. 69.

⁶³ TURHAN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 284.

⁶⁴ **CMK mülga md.251/6:** "250 nci madde kapsamına giren suçlarla ilgili soruşturma ve kovuşturmalarda kolluk; soruşturma ve kovuşturma sebebiyle şüpheli veya sanığı, tanığı, bilirkişiyi ve suçtan zarar gören şahsı, ağır ceza mahkemesi veya başkanının, Cumhuriyet savcısının, mahkeme naibinin veya istinabe olunan hâkimin emirleriyle belirtilen gün, saat ve yerde hazır bulundurmaya mecburdur."

⁶⁵ Mehmet Ali ŞELLİ, "CMK 251 Kapsamında Özel Yetkili Bölge Ağır Ceza Mahkemesinin Görev Alanına Giren Suçlarda Soruşturma ve Özel Yetkili Cumhuriyet Savcılarının Yetkileri", Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, S.32, Seçkin, Ankara, Temmuz 2012, s. 31; Veli Özer ÖZBEK/Mehmet Nihat KANBUR/Koray DOĞAN/Pınar BACAĞSIZ/İlker TEPE, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2. Bası, Seçkin, 2011, s. 826.

6352 sayılı Kanunla bu hükmün kaldırılması, uygulamada önemli sonuçlar doğuracaktır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, terör suçlarına ve TMK md. 10/4'deki suçlara ilişkin olarak artık CMK md. 146 ve bu maddeye binaen CMK md. 43, 62, 145 ve 233 uygulanacaktır. Buna göre, zorla getirme ancak usulüne göre gönderilmiş çağrı kâğıdına rağmen kendiliğinden gelmeyen sanık, tanık, mağdur, bilirkişi veya şikâyetçi hakkında uygulanabilecektir. Yani artık bu suçlar bakımında da diğer suçlarda olduğu gibi kural olarak zorla getirme için çağrı kâğıdı gönderme zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca zorla getirmeye karar verecek olan kişilerin kapsamı da daraltılmıştır. ÖYBACM'nin görevi kapsamındaki suçlar bakımından zorla getirme kararı Cumhuriyet savcısı ile birlikte, soruşturma aşamasında TMK md. 10/3-c ile hâkim kararı gereken hallerde sadece bu işle görevlendirilen hâkimler, kovuşturma aşamasında ise mahkemenin kendisi tarafından verilebilecektir.

c. Kamu Kurumlarının ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) Bina, Araç, Gereç ve Personelinden Yararlanma Talebi

6352 sayılı Kanunla yapılan değişiklik öncesinde Cumhuriyet savcısı, soruşturma için gerek gördüğü durumlarda geçici süreliğine mahkemelerin yargı çevresi içinde bulunan diğer kamu kurumlarından bina, araç, gereç ve personel yardımı için talepte bulunabiliyordu (CMK mülga md. 251/7).⁶⁶ Aynı talebi TSK kıt'a, karargâh ve kurumlarına da yöneltebilmekteydi (CMK mülga md. 251/8).⁶⁷ Ancak TSK'ya yöneltilen talebin yerine getirilmesi yetkili amirin takdir yetkisine bırakılmıştı. Diğer kamu kurumlarının bu yardım talebini yerine getirmesi o kurumların takdir yetkisine bırakılmamışken, TSK'ya yöneltilen yardım taleplerinin yerine getirilmesinin yetkili amirin takdirine bırakılmış olması doktrinde eleştirilmekteydi.⁶⁸

6352 sayılı Kanunla bu iki hüküm yürürlükten kaldırılmıştır. Bununla birlikte artık özel yetkili bölge ağır ceza mahkemesi savcılarının yaptıkları soruşturmalarda diğer kurum ve kamu görevlilerinden ne şekilde yardım talep edebileceği genel hükümlere göre belirlenecektir. CMK md. 161 fık.1 ve 4'e göre Cumhuriyet savcısı, soruşturma için gerekli görmesi halinde bütün kamu

⁶⁶ **CMK mülga md.251/7:** "250 nci maddede belirtilen suçlar nedeniyle Cumhuriyet savcılarını, soruşturmanın gerekli kılması halinde geçici olarak, bu mahkemelerin yargı çevresi içindeki genel ve özel bütçeli idarelere, kamu iktisadi teşebbüslerine, il özel idarelerine ve belediyelere ait bina, araç, gereç ve personelden yararlanmak için istemde bulunabilirler."

⁶⁷ **CMK mülga md.251/8:** "Türk Silahlı Kuvvetleri kıt'a, karargâh ve kurumlarından istemde bulunulması hâlinde istem, yetkili amirlikçe değerlendirilerek yerine getirilebilir."

⁶⁸ ÖZBEK/KANBUR/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, 2. Bası, s. 827-828; Diğer bir görüş de, TSK amirine verilen bu yetkinin güvenlik ve gizlilik bakımından yerinde olduğu belirtilmesine karşın, MIT gibi aynı endişelerin oluşabileceği kurumlara takdir yetkisinin verilmemesini eleştirmektedir, PAZARCIKCI, s. 66.

görevlilerinden her türlü bilgiyi isteyebilir. Kamu görevlileri de gecikmeksizin savcının talep ettiği bilgi ve belgeleri ona sunmak zorundadır. Ayrıca CMK md. 332'ye göre; suçların soruşturma ve kovuşturması sırasında Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından yazılı olarak istenilen bilgilere on gün içinde cevap verilmesi zorunludur. Süresi içinde istenen bilgilere cevap vermeyen kamu görevlilerinin bu fiilleri TCK md. 257 gereği görevi kötüye kullanma suçunu oluşturabilecektir.

CMK md. 251/7-8'deki Cumhuriyet savcısının diğer kurum ve kuruluşların araç gereç ve personelinden yararlanabilmesi, CMK'nin genel soruşturma usulleri içerisinde mevcuttur. Bu konudaki hüküm bulunmamasının uygulamada buna ilişkin bir ihtiyacın olmamasından ileri geldiği düşünülebilir.

3. 6352 Sayılı Kanundan Sonra da Devam Eden Soruşturma Usulleri

Özel yetkili ağır ceza mahkemelerin yetki alanına giren suçlar bakımından yapılan soruşturmalarda uygulanan bazı soruşturma usulleri, 6352 sayılı kanunla ÖYBACM'nin yetki alanına giren suçlar hakkında da uygulanmak üzere aynı şekilde TMK md. 10 kapsamına alınmıştır. Bunlar; özel yetkili Cumhuriyet savcısının soruşturmayı bizzat yapması, koruma tedbirlerine ilişkin TMK mülga md. 10/1-f de yer alan düzenleme, tutukluluk süresi ve yakınların bilgilendirilmesi konularına ilişkindir. 6352 sayılı Kanun öncesinde uygulanan bazı soruşturma usulleri ise tamamen yürürlükten kaldırılmıştır; ancak genel muhakeme kurallarının uygulanmasıyla da aynı sonuca ulaşmak mümkündür. Aslında görünüşte yürürlükten kalkmış gibi görünen bu hükümlerin muadili düzenleme zaten genel muhakeme kuralları içinde yer aldığı için uygulamada bir farklılık oluşmamaktadır. Bu nedenle biz de; aşağıda e, f ve g başlıkları altında incelediğimiz bu değişikliklere devam eden soruşturma usulleri altında yer vermeyi uygun gördük.

a. Cumhuriyet Savcısının Bizzat Soruşturma Yapması

ÖYBACM'nin yargılama yetkisine giren suçlara ilişkin soruşturmayı yürütecek olan Cumhuriyet savcıları HSYK tarafından özel olarak görevlendirilmektedir. Bu soruşturmalar, görevlendirilen Cumhuriyet savcısınca bizzat yapılır (TMK md. 10/3-a).⁶⁹ Bu mahkemelerin kurulma amacı, görevine giren sınırlı sayıdaki suçlara ilişkin daha etkin bir soruşturma ve kovuşturma yapılmasını sağlamaktır. Gerek toplum düzeninin, gerekse demokratik devletin

⁶⁹ **TMK md.10/3-a:** “Soruşturma, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca bu suçların soruşturma ve kovuşturmasında görevlendirilen Cumhuriyet savcılarınca bizzat yapılır. Bu Cumhuriyet savcıları, Cumhuriyet başsavcılığınca başka mahkemelerde veya işlerde görevlendirilemez.”

bu suçlardan mümkün olduğunca az etkilenmemesi için yargılamanın hızlı ve etkin bir şekilde yapılmasında yarar görülmüştür.⁷⁰

HSYK tarafından örgütlü suçlarla mücadelede uygun görülen ve ihtisas sahibi olan bu savcılar, emrindeki adli kolluktan yardım almak suretiyle soruşturmayı bizzat yaparak bu etkinliği sağlayacaklardır. Ayrıca bu etkinliğin sağlanabilmesi için özel yetkili bölge ağır ceza mahkemesi savcılarının bu özel görevleri dışında başka bir soruşturma işiyle görevlendirilmemesi kabul edilmiştir. Bu açıdan, TMK md. 10/3-a hükmü ile CMK mülga md. 251 aynı düzenlemeyi içermektedir.

Örgütlü suçlar bakımından, özel yetkili bölge ağır ceza mahkemesi savcısının elinde, ortada henüz şüpheli olmadan suça ilişkin delil bulunabilmektedir. Bu delillerin hem hukuki açıdan hem de stratejik açıdan doğru değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira stratejik anlamda elde edilen delillerin doğru değerlendirilerek işlenmiş olan suçların cezasız kalması önlenirken diğer taraftan da masumluk karinesine saygı gösterilmesi sağlanmalıdır.

Özel yetkili bölge ağır ceza mahkemesi savcısının soruşturmayı bizzat yürütmesiyle, hem kolluk birimlerine göre daha isabetli bir hukuki değerlendirme yaparak mahkemenin iş yükünün hafifletilmesi sağlanacak,⁷¹ hem de özgürlükleri normal usullere göre daha çok sınırlandıran bazı özel soruşturma usullerinin, bu suçları işlemeyen kişilere karşı gerekli olmadan uygulanması önlenmiş olacaktır.

b. Koruma Tedbirlerine İlişkin İstisnai Durum

Terör suçları ile ilgili olarak TMK md. 10/3'de yer alan soruşturma ve kovuşturma kuralları uygulanacak, burada hüküm bulunmaması halinde ise genel esaslar geçerli olacaktır. Ancak terör suçlarının niteliği gereği bazı hususlarda diğer suçlar bakımından uygulama alanı bulmayan istisnai uygulamalar da söz konusu olabilmektedir. Bunlardan biri de TMK mülga md.

⁷⁰ Bahri ÖZTÜRK, "CMK md.250 ile Yetkilendirilen İhtisas Mahkemeleri Kaldırılabilir mi? Kaldırılırsa Ne Olur?", Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, S.32, Seçkin, Ankara, Temmuz 2012, s. 9.

⁷¹ Soruşturmanın savcı tarafından bizzat yapılması suçun hukuki nitelendirilmesinin yanlış yapılmasına yol açabilecektir. Bu da aslında özel yetkili mahkemelerin görevine girmeyen suçların bu mahkemelerde görülmesi sonucu doğabilecektir. Yargılama sırasında suçun özel yargılamayı gerektiren suç olmadığına anlaşılması halinde dosyanın alt dereceli mahkemelere gönderilemeyeceği kuralının istisnasını değişiklikten önce özel yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri oluştururken, değişiklik ile bu istisna ortadan kaldırılmıştır. Bu nedenle özel yetkili bölge ağır ceza mahkemesi suçun görev alanına girmediğinden bahisle görevsizlik kararı veremeyecek, kendisi yargılama yapacaktır. Soruşturma aşamasında yapılan yanlış nitelendirme, sadece özel suçlar için yargılama yapmak için kurulan bu mahkemelerin iş yükünün artmasına neden olabilecektir.

10/1-f’de de aynı şekilde yer almış olan TMK md. 10/3-h’deki⁷² düzenlemedir. Bu hükümde; iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi ve teknik araçlarla izleme kurumları ile ilgilidir. Bu tedbirler katalog suçlar için uygulanmaktadır. TCK md. 220’de düzenlenen ‘suç işlemek amacıyla örgüt kurma’ suçu da katalog suçlardan biridir. Ancak suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçunda bu tedbirlerin uygulanmasına CMK md. 135,139 ve 140’da istisna getirilmiştir. Buna göre, suç işlemek amacıyla kurulmuş bir örgüte üye olan, yardım eden veya örgütün veya amacının propagandasını yapan kişiler hakkında belirtilen tedbirler uygulanmayacaktır. Genel suçlar bakımından uygulanacak olan bu kural, terör suçları bakımından uygulanmayacaktır. Diğer bir ifade ile TMK md. 10/3-h gereği, terör suçlarında, örgüte üye olan, yardım eden veya örgütün veya amacının propagandasını yapan kişiler hakkında da iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi ve teknik araçlarla izleme yapılabilecektir.

c. Tutukluluk Süresi

Devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene ve bunun işleyişine karşı suçlar, milli savunmaya karşı suçlar, devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarında (TCK md. 305, 318, 319, 323, 324, 325 ve 332 hariç olmak üzere) CMK’daki tutukluluk sürelerinin iki kat olarak uygulanacağı TMK md. 10/5’de belirtilmiştir. Tutukluluk süresine ilişkin bu düzenleme, CMK mülga md. 252/2’den TMK’ya aktarılmıştır. CMK’ya göre tutukluluk süresi; kural olarak ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde 1 yıldır ve 6 ay daha uzatılabilir (CMK md. 102/1). Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde tutukluluk süresi 2 yıldır; bu süre zorunlu hallerde gerekçe gösterilerek uzatılabilir; uzatma süresi toplam üç yılı geçemez (CMK md. 102/2).

Özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin görevine giren suçlarda tutukluluk süresine ilişkin CMK mülga md. 252/2 hükmünün nasıl anlaşılması gerektiği konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Aynı tartışma yeni düzenleme olan TMK md. 10/5 için de geçerlidir.

Doktrindeki bir görüşe göre⁷³; ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde 2 yıllık tutukluluk süresi özel yetkili ağır ceza mahkemeleri için iki kat olarak uygulanacak ve toplam süre 4 yıl olabilecektir; 3 yıl olan uzatma süresi ise aynı kalacaktır. Çünkü bu görüşe göre, sürelerin iki kat uygulanması sadece

⁷² **TMK md. 10/3-h:** “Ceza Muhakemesi Kanununun 135 inci maddesinin altıncı fıkrasının (a) bendinin (8) numaralı alt bendindeki, 139 uncu maddesinin yedinci fıkrasının (a) bendinin (2) numaralı alt bendindeki ve 140 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin (5) numaralı alt bendindeki istisnalar uygulanmaz.”

⁷³ Ümit KOCASAKAL, “Özel yetkili Mahkemeler (CMK md.250)”, Panel, TBB, Ankara, 2010, s. 86; PAZARCIKCI, s. 68.

tutukluluk için öngörülen esas süreyi kapsar, uzatma süresi iki kat olarak uygulanmaz. Sonuç olarak tutukluluk süresi en fazla 7 yıla kadar uzatılabilecektir. Özbek'e göre;⁷⁴ ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçlarda tutuklama süresi 2 yıl, uzatmayla birlikte bu süre en çok 3 yıldır. Özbek, CMK md. 102'de yer alan "uzatma süresi 3 yılı geçemez" ifadesini, tutuklamanın toplam süresi 3 yılı geçemez olarak anlamaktadır. Bu görüşe göre, özel yetkili ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçlarda tutuklama süresi en fazla 6 yıl olabilecektir.⁷⁵ Doktrindeki çoğunluk görüşü ise, CMK md. 102'de yer alan "uzatma süresi 3 yılı geçemez" ifadesinin sadece uzatma süresi için geçerli bir sınırlama olduğunu ifade ederek, tutuklamanın maksimum 2+3=5 yıl olacağını belirtmektedir. Bu görüşün sonucu olarak da özel yetkili ağır ceza mahkemesindeki tutukluluk süresi en fazla 10 yıl olabilecektir.⁷⁶ Bizim de katıldığımız bu son görüşe göre, özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin (ve yeni kurulan ÖYBACM) görevine giren suçlarda tutukluluk süresi en fazla 10 yıla kadar uzatılabilecektir. Ancak; hakkında henüz mahkûmiyet kararı verilmemiş olan kişiler hakkında verilen koruma tedbiriyle özgürlükten yoksun bırakmanın bu denli uzun sürmesinin bir nevi erken cezalandırma olarak nitelendirilebileceği açıktır. Ayrıca bu denli uzun tutukluluk süresini, tutuklama tedbirinin geçici niteliği ve tutukluluğun makul süreyi aşmamasını öngören AİHS'nin 5. maddesi ile de bağdaştırmak mümkün değildir.⁷⁷

Tutuklulukta makul süreden ne anlaşılması gerektiği konusunda AİHM, her somut olaya göre ayrı değerlendirme yapılması gerektiğini belirtmektedir. Ancak Mahkeme, makul süreye ilişkin kesin bir kural koymamakla beraber, bu konuda bazı kriterler getirmiştir. AİHM'ye göre; suç işlendiğine ilişkin makul şüphenin devam ediyor olması, tutukluluk süresinin uzatılması için tek başına yeterli değildir. Tutukluluk süresinin uzatılmasında makul süre yanında uzatmayı haklı kılabilecek geçerli ve yeterli gerekçe olmalıdır. Suçun terör suçu olması tek başına tutukluluk halinin devamı için yeterli bir sebep olamaz.⁷⁸ Suçun cezasının ağır olması da tek başına tutukluluğun devamına gerekçe olarak gösterilemez.⁷⁹ ÖYBACM'nin görevine giren suçlar bakımından uygulanacak

⁷⁴ ÖZBEK/KANBUR/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, 2. Bası, s. 838.

⁷⁵ Aynı yönde görüş için Bkz. DONAY, s. 411.

⁷⁶ Metin FEYZİOĞLU/Güneş OKUYUCU ERGÜN, "Türk Hukukunda Tutuklulukta Azami Süre", AÜHFD, Sayı: 59 (1), 2010, s. 44; CENTEL/ZAFER, 9. Bası, s. 816; TURHAN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 228.

⁷⁷ Bu konuda bkz. AİHM'nin makul tutukluluk süresine ilişkin kriterleri hakkında bkz. Faruk TURHAN, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Kararlarına Göre Makul Tutukluluk Süresi ve Türk Hukuku", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, yıl:2001, sayı: 3-4, s. 77-110; TURHAN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 229; Tuğrul KATOĞLU, "Özel yetkili Mahkemeler (CMK md.250)", Panel, TBB, Ankara, 2010, s. 50.

⁷⁸ Bkz. TURHAN, Makul Tutukluluk Süresi, s. 77-110.

⁷⁹ Bkz. FEYZİOĞLU/OKUYUCU ERGÜN, s. 39-40.

olan uzun tutukluluk sürelerinin AİHM'nin tutuklamada makul süreye ilişkin kriterlerine aykırılık teşkil edecektir. Yapılmış olan kanun değişikliği ile en azından kanunda öngörülen bu sürelerin sonuna kadar kullanılmasını engelleyici ve zorlaştırıcı bazı kriterler getirilmesi beklenirdi.

d. Yakınların Bilgilendirilmesi

CMK md. 95 gereği; şüpheli veya sanık yakalandığında, gözaltına alındığında veya gözaltı süresi uzatıldığında, Cumhuriyet savcısının emriyle bir yakınına veya belirlediği bir kişiye gecikmeksizin haber verilir. Genel soruşturma usulleri için uygulanan bu düzenleme TMK md. 10/4'de yer alan suçlar bakımından da uygulanacaktır. Terör suçları bakımından ise yakınların bilgilendirilmesine ilişkin olarak TMK mülga md. 10/1-a'da yer alan ve 6352 sayılı kanunla yapılan değişiklikle aynen TMK md. 10/3-d'ye aktarılan hüküm uygulama alanı bulacaktır. Maddeye göre; soruşturmanın amacı tehlikeye düşebilecek ise yakalanan veya gözaltına alınan veya gözaltı süresi uzatılan kişinin durumu hakkında Cumhuriyet savcısının emriyle sadece bir yakınına bilgi verilecektir. TMK md. 10/4'de yer alan suçlar bakımından yapılacak olan bilgilendirmenin terör suçlarındaki bilgilendirmeden farkı, şüpheli ve sanığın belirlediği bir kişiye bilgi verilmesini isteme hakkının olmasıdır.⁸⁰

e. Özel Yetkili Bölge Ağır Ceza Mahkemesinin Bulunduğu Yer Dışında veya Askeri Mahalde İşlenmiş Suçlarda Soruşturma

CMK md. 251/3 ve md. 251/4'de,⁸¹ özel yetkili ağır ceza mahkemesi savcısının özel yetkili ağır ceza mahkemesinin yargı yetki alanı dışında kalan veya askeri mahalde işlenen suçlar bakımından, bu yerlerdeki savcılardan soruşturma ile ilgili gerekli gördüğü işlerin yapılmasını isteyebileceği hükme bağlanmıştı. Ancak bu iki hüküm 6352 sayılı Kanunla ÖYBACM'nin yargı yetkisine giren suçlarla ilgili olarak yapılacak olan soruşturma usulüne alınmamıştır. Aslında ihtisas sahibi olan ÖYBACM'de görevli savcılar soruşturmayı bizzat yapması gerekir. Soruşturmanın bizzat yapılmasından anlaşılması gereken, bu suçların soruşturmasının HSYK tarafından özel olarak görevlendirilen savcılar tarafından yapılmasıdır. Bu yüzden diğer suçların soruşturma usulündeki gibi istinabe yoluna gidilmesi ihtisas sahibi olmayı

⁸⁰ Vahit BALTACI, *Yeni TCK ve CMK'da Terör Suçları ve Yargılaması*, Seçkin, Ankara, 2007, s. 339

⁸¹ **CMK mülga md.251/3-4:** “3) Soruşturmanın gerekli kıldığı hâllerde suç mahalli ile delillerin bulunduğu yerlere gidilerek soruşturma yapılabilir. Suç, ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yer dışında işlenmiş ise Cumhuriyet savcısı, suçun işlendiği yer Cumhuriyet savcısından soruşturmanın yapılmasını isteyebilir.

(4) Suç askerî bir mahalde işlenmiş ise, Cumhuriyet savcısı ilgili askerî savcılıktan soruşturmanın yapılmasını isteyebilir. Üçüncü fıkraya göre soruşturma yapmak üzere görevlendirilen Cumhuriyet savcılarını ile askerî savcılıklar, bu soruşturmayı öncelikle ve ivedilikle yaparlar.”

anlamsız kılan bir durum olarak karşımıza çıkmaktaydı. Bu açıdan bakıldığında bu hükümlerin özel yetkili bölge ağır ceza mahkemesinin yetki alanına giren suçlarla ilgili olarak yapılacak olan soruşturma usulünde yer almaması gerektiği doktrinde de ileri sürülmüştür.⁸² Ancak doktrinde de eleştirilen bu hükmün yeni düzenlemeye alınmaması endişeleri ortadan kaldırmaya yetmeyecektir. Nitekim kaldırılan hükmün muadili bir düzenleme CMK md. 161/1'de de mevcuttur. İlgili maddeye göre; Cumhuriyet savcısı, adli görevi gereğince nezdinde görev yaptığı mahkemenin yargı çevresi dışında bir işlem yapmak ihtiyacı ortaya çıkınca, bu hususta o yer Cumhuriyet savcısından söz konusu işlemin yapılmasını isteyebilir. CMK md. 251fık. 3 ve 4, bütün suçlar için geçerli olan genel kuralın bir tekrarı niteliğindedir. Bu sebeple kaldırılması da uygulama açısından herhangi bir farklılığa neden olmayacak, HSYK tarafından özel olarak görevlendirilen Cumhuriyet savcısı ihtisas sahibi olmayan savcılardan CMK md. 161/1 gereği istinabe yoluyla yardım alabilecektir.⁸³

f. Tutuklunun Tutukeviden Çıkarılması

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu (CGTİHK) md. 92/2'de, tutuklunun kapalı ceza infaz kurumundan Cumhuriyet savcısının talebi ve hakim kararı ile geçici sürelerle çıkarılmasına yer verilmiştir. Dışarı çıkarma durumu, ancak CMK mülga md. 250/1'de yer alan suçlarla ilgili olarak alınan bilgilerin doğruluğunun araştırılması bakımından zorunlu görülen hâllerde söz konusu olacaktır. Buna göre tutuklu, tutuk evinden çıkarılmadan alınan bilgilerin doğruluğu veya yanlışlığı tespit edilebiliyorsa bu fıkra hükmü uygulanmayacaktır.

CGTİHK md. 92/2 hükmünün CMK md. 250'de yer alan suçların soruşturma ve kovuşturmasında uygulanacağı belirtilmiştir. TMK mülga md. 10/1-g'de⁸⁴ ise, belirtilen bu usulün terör suçlarına ilişkin olarak da uygulanacağı düzenlenmişti. Terör suçlarından birini işlediği iddiasıyla hakkında soruşturma ya da kovuşturma başlatılan kişiler hakkında da tutukeviden çıkarma kararı verilebilmekteydi. TMK'daki bu hükmün kaldırılması, terör suçları bakımından bu kararın verilmesinde bir değişiklik oluşturmayacaktır. Çünkü 6352 sayılı Kanun Geçici madde 2'de; mevzuatta Ceza Muhakemesi Kanununun 250 nci maddesinin birinci fıkrasına göre kurulan ağır ceza mahkemelerine yapılmış olan atıflar, Terörle Mücadele Kanununun 10.

⁸² Yurtcan, bir savcının diğer bir savcıyı görevlendirmesini hukuk sistemimize aykırı bulmaktadır. Böyle bir görevlendirme yetki kargaşasına sebep olacağı için CMK mülga md.251/3'ün çıkarılması gerekmektedir. YURTCAN, s. 626.

⁸³ ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 181.

⁸⁴ **TMK mülga md.10/1-g:** "13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 92 nci maddesinin ikinci fıkrası hükmü bu Kanun kapsamında yer alan suçlar bakımından da uygulanır."

maddesinin birinci fıkrasında belirtilen ağır ceza mahkemelerine yapılmış sayılacağı belirtilmiştir. Yani CGTİHK md. 92/2’de özel yetkili ağır ceza mahkemelerine yapılan atıf, bu mahkemelerin kaldırılması nedeniyle özel yetkili bölge ağır ceza mahkemelerine yapılmış sayılacaktır. Özel yetkili bölge ağır ceza mahkemelerinde görülecek olan terör suçları bakımından da yine CGTİHK md. 92/2’deki hükmü uygulanabilecektir.

C. Özel Yetkili Bölge Ağır Ceza Mahkemelerinde Tmk Md. 10 Gereği Uygulanacak Kovuşturma Usulleri

1. 6352 Sayılı Kanundan Sonra da Devam Eden Kovuşturma Usulleri

6352 sayılı Kanunla birlikte özel yetkili ağır ceza mahkemelerin yetki alanına giren suçlar bakımından yapılan yargılamalarda uygulanan kovuşturma usulleri büyük oranda yürürlükten kalkmıştır. Yürürlüğü devam eden usuller, davanın nakli ve adli tatile ilişkindir.

a. Davanın Nakli

Davanın nakli kurumu CMK md. 19’da genel olarak düzenlenmiştir. Bu hükme göre, davanın nakli, hukuku sebepler, fiili sebepler ve kamu güvenliği sebebiyle olmak üzere üç şekilde söz konusu olabilecektir. CMK md. 19/2’de, duruşmanın görevli ve yetkili mahkemenin bulunduğu yerde yapılmasının kamu güvenliği için tehlike oluşturması halinde davanın naklinin Adalet Bakanlığınca Yargıtay’dan istenebileceği belirtilmiştir. Kamu güvenliği nedeniyle nakil konusunda TMK md. 10/3-g’de, CMK md. 19/2’deki nakil usulüne bir istisna getirilmiştir. Maddeye göre; özel yetkili bölge ağır ceza mahkemesi, güvenliğin sağlanması bakımından duruşmanın başka bir yerde yapılmasına re’sen karar verebilecektir. Genel kural olan CMK md. 19/2’de yer alan nakle, Adalet Bakanlığının talebi üzerine Yargıtay tarafından karar verilebilecekken, özel yetkili bölge ağır ceza mahkemesinin yargı yetkine giren suçlarda bu yetki tamamen mahkemenin kendisine aittir. Bu düzenleme, TMK md. 10/3-g’ye, CMK mülga md. 252/1-c’den aynı şekilde alınmıştır.⁸⁵

b. Adli Tatil

TMK md. 10/3-ğ gereği ÖYBACM’nin görev alanına giren suçlarla ilgili davalara adli tatilde de bakılacaktır. Davaların adli tatilde de bakılmaya devam edileceği konusunda CMK md. 252/1-a’da da benzer bir düzenleme mevcuttu. Bu maddede; CMK md. 250’de yer alan suçların acele işlerden

⁸⁵ Kamu güvenliği nedeni ile yapılan bu nakle, o bölgede büyük gösteriler yapılması ve yeni suçların işlenmesi gibi gerekçelerle başvurulmaktadır, bkz. ÖZBEK/KANBUR/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, 2. Bastı, s. 831.

sayıldığı ve adli tatilde de bakılacağı düzenlenmekteydi. TMK md. 10/3-ğ'de ÖYBACM'nin yargı yetkisindeki suçların acele işlerden sayılacağına ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır. Ancak adli tatilde yapılacak olan işlerin ve görülecek olan davaların, acele işlerden sayılacağı konusunda CMK md. 331/2'de zaten bir düzenleme bulunmaktadır. TMK md. 10/3-ğ'de bu mahkemelerin görevine giren davalarına acele işlerden sayılacağına ilişkin bir düzenleme yer almamasına rağmen, bu davalar adli tatilde de bakılacaktır.

2. 6352 Sayılı Kanun Sonrası Değişen Kovuşturma Usulleri

6352 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonucu, ÖYBACM'nin görevine giren suçlar bakımından uygulanacak kovuşturma usulleri, özel yetkili ağır ceza mahkemelerindeki usullerden birçok noktada ayrılmıştır. Çünkü özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde uygulanan kovuşturma usulleri büyük oranda yürürlükten kaldırılmıştır. Tamamen yürürlükten kaldırılan hükümler yerine, ÖYBACM'de yapılacak yargılamalar bakımından CMK'da yer alan genel kovuşturma usulleri uygulanacaktır. 6352 sayılı Kanunla tamamen yürürlükten kaldırıldığı için değişikliğe uğrayan usuller; sanıkların yokluğunda duruşma yapılması, iddia ve savunma için makul süre verilmesi, duruşma hakkında yayım yasağı koyulması, müdafî ve sanığın duruşmadan çıkarılması, dosyanın alt dereceli mahkemeye gönderilmesi yasağına getirilen istisna ve tebligat konularına ilişkindir.

a. Sanıkların Yokluğunda Duruşma Yapılması

CMK md. 252/1-b'de⁸⁶ sanık sayısının çok fazla olması halinde sanıkların bir kısmının duruşmanın kendisiyle ilgili bulunmaması halinde duruşmadan bağışık tutulabileceği ifade edilmişti. Yürürlükten kalkan bu düzenleme, delillerin tartışılması bakımından oldukça yanlış uygulamalara neden olabilecekti. Nitekim mahkeme ancak duruşma sırasında ileri sürülen ve tartışılan delillere dayanarak karar verecektir. Birlikte suç işledikleri iddia olunan kişilerle ilgili birleştirilerek görülen davalarda delillerin tartışılması bakımından sanıkların sorgularının hepsinin bir arada bulunduğu oturumda yapılması gerekir. Bir sanığın yanlış ya da eksik bir beyanda bulunmasına diğer bir sanık tarafından yapılan itiraz, duruşmanın seyrini etkileyebileceken, ilgisinin bulunmadığı gerekçesiyle bazı sanıkların yokluğunda duruşma yapılması bu durumun oluşmasını etkisiz kılabilir.

⁸⁶ **CMK Mülga md. 252/1-b:** "Sanık sayısının çok fazla olması durumunda, sanıkların bir kısmının duruşmanın bazı oturumları ile ilgileri bulunmuyor ise duruşmanın bu oturumlarının, yokluklarında yapılmasına mahkemece karar verilebilir. Ancak, bu sanıkların yokluklarında yapılan oturumlarda kendilerini etkileyen bir hâl ortaya çıktığı takdirde buna ilişkin söz ve işlerin esaslı noktaları sonraki oturumlarda kendilerine bildirilir."

Sanığın duruşmada hazır bulunması ve duruşmadan bağışık tutulmasına ilişkin genel kurala CMK md. 193 ve devamı maddelerde yer verilmiştir. İstisnai durumlar hariç olmak üzere sanığın yokluğunda duruşma yapılması maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını önler. Nitekim CMK md. 200'de birden fazla sanığın bulunduğu bir duruşmada sanıklardan bazılarının hangi şartlarda duruşmadan çıkarılacağına ilişkin bir düzenleme getirilmiştir. Maddeye göre; sanığın yüzüne karşı suç ortaklarından birinin gerçeği söylemeyeceğinden endişe edilirse, mahkeme, o sanığın duruşma salonundan çıkarılmasına karar verebilir. Sanığın, diğer sanık/sanıklar yanında gerçeği söylemeyeceği endişesinin varlığı dışında bir nedenle bu yola başvurulmaması gerekir. Bu nedenle, mahkemede tartışılan hususla ilgisi olmayan sanıkları duruşmadan çıkarma yetkisi tanıyan ve CMK md. 252/1-b'de yer alan bu düzenlemenin yürürlükten kaldırılması hem maddi gerçeğin ortaya çıkarılması hem de sanık hakları bakımından oldukça yerinde bir adım olmuştur.

b. İddia ve Savunma İçin Makul Süre Verilmesi

CMK md. 252/1-d'de mahkemenin Cumhuriyet savcısına, katılan ya da vekiline, sanık ya da müdafisine iddia ve savunmalarını yapmaları için makul süre verebileceğinden bahsedilmekteydi. Adil yargılanma hakkının da bir gereği olarak, yapılan muhakeme işlemlerinde makul süre ölçütüne uyulması gerekmektedir. Gerek soruşturma, gerekse kovuşturma evresinde yapılacak olan işlemlerde makul süreye dikkat edilmesi kanunun birçok maddesinde de belirtilmiştir. Bu nedenle, ceza muhakemesinin genel kuralı olan makul süreye CMK md. 252/1-d'de özel olarak yer verilmesine gerek yoktu.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 20. maddesinde de benzer bir düzenleme yer almaktaydı. Ancak mahkemeler iddia ve savunmaların sunulmasına ilişkin 15 günlük bir sınırlama getirebilmekteydi. CMK düzenlemesinde bu 15 günlük sürenin üst sınırla belirlenmesi yerinde görülmemiş ve makul süreden bahsedilmiştir. Genel olarak ceza muhakemesi ilkeleri (savunma hakkı, makul sürede yargılanma hakkı vb.) bir arada düşünüldüğü zaman CMK mülga md. 252/1-d'nin düzenlenmesine gerek olmadan da aynı bir sonuca varılmaktadır.⁸⁷ Bu fıkranın yürürlükten kaldırılması ile birlikte özel yetkili bölge ağır ceza mahkemelerinde görev yapan hâkimler, CMK md. 207, 215 ve 216'da yer aldığı gibi, genel kurallara göre, iddia ve savunmaların ileri sürülmesine imkan sağlayacaktır. Bu kurallara göre mahkemeler, delillerin geç ibraz edildiği gerekçesi ile iddia ve savunma makamlarının ileri sürdüğü delilleri reddedemeyecek, delillerin ileri sürülmesinde iddia ve savunma makamlarına sırası ile söz verecek, birbirlerinin iddialarına cevap verme hakkı tanıyacak, dolayısıyla iddia ve savunma hakkını

⁸⁷ ÖZBEK/KANBUR/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, 2. Bastı, s. 832.

ihlal etmeden muhakemeyi yürütecektir. Ayrıca mahkemenin, adil yargılanma hakkı bakımından da yargılamanın makul bir sürede tamamlanmasına dikkat etmesi gerekir.⁸⁸

c. Duruşma Hakkında Yayım Yasağı Konulması

Ceza muhakemesinde duruşmanın aleniliği ilkesi geçerlidir (CMK md. 182/1). Bu ilke, hem herkesin duruşmaya katılabilmesi hem de duruşmada öğrenilenlerin duruşma dışında açıklanabilmesini kapsar.⁸⁹ Ancak adliye binası içinde ve duruşma başladıktan sonra duruşma salonunda her türlü sesli veya görüntülü kayıt veya nakil imkânı sağlayan aletler kullanılamaz (CMK md. 183).

Genel kural bu olmakla birlikte, bazı kanuni istisnalara da yer verilmiştir. CMK md. 252/1-e'de de bu ilkeye getirilen bir istisna yer almaktaydı. Bu düzenlemeye göre mahkeme; 1) duruşmanın düzen ve disiplinini bozan sözlü veya yazılı beyan ve davranışlar ve 2) mahkemeye, mahkeme başkanı veya üyelerden birine, Cumhuriyet savcısına, müdafie, tutanak kâtibine ya da görevlilere (mübaşir veya kolluk görevlileri) tahkir veya hakaret oluşturan söz ve davranışlarla ilgili olarak yayım yasağı koyabilmekteydi. Mahkeme, bu iki durumdan herhangi birisinin mevcut olması halinde duruşmanın içeriğinin kısmen ya da tamamen yayımlanmasını yasaklayabiliyordu.⁹⁰ Yayım yasağı, hem görsel ve işitsel yayınlarla hem de basılı eserle ilgili yayın yapmayı kapsamaktaydı.⁹¹

Diğer taraftan CMK md. 252/1-e'de belirtilen kişilerin arasında katılan ve vekilinin bulunmaması doktrinde eleştirilmekteydi.⁹² Bu görüşün yanında, doktrinde özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yapılan yargılamalarda, katılanın pek fazla yer almaması dolayısı ile katılan ve vekilin CMK md. 252/1-e'de düzenlenmemiş olmasını eksiklik olarak görmeyen görüş de mevcuttu. Bu görüşe göre; özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yapılan yargılamalarda genellikle örgüt üyesi olan sanıklar, savunmalarını yaparken devletin ve mahkemenin yargı yetkisini tanımadıklarını ifade ederek hakaret ve tehdit cümleleri beyan edebilmektedirler. Yani bu hüküm, aslında devleti ve devletin yargı yetkisini kullanan sùjeleri korumaya yöneliktir. Uygulamada genel olarak

⁸⁸ ÜNVER/HAKERİ, 6. Bası, s. 26.

⁸⁹ CENTEL/ZAFER, 9. Bası, s. 628; Nurullah KUNTER/Feridun YENİSEY/Ayşe NUHOĞLU, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 1. Kitap, 17. Bası, Beta, İstanbul, 2009, s. 517.; TURHAN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 348.

⁹⁰ ÖZBEK/KANBUR/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, 2. Bası, s. 833.

⁹¹ PAZARCIKÇI, s. 66.

⁹² YURTCAN, s. 626; ÖZBEK/KANBUR/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, 2. Bası, s. 833.

da devlete ve bu sùjelere hakaret edilmektedir. Bu yüzden katılan ve vekilinin ilgili hükümde yer verilmemiş olması önemli bir eksiklik teşkil etmemekteydi.⁹³

CMK md. 252/1-e’de yer alan düzenlemeye, TMK md. 10’da yer verilmemesi neticesinde özel yetkili bölge ağır ceza mahkemelerinde yapılan yargılamalarda, mahkeme, yayım yasağı ile ilgili olarak CMK md. 187/3’ü uygulayacaktır. CMK md. 187/3’deki düzenlemeye göre, duruşma içeriğı ile ilgili olarak mahkemenin yayım yasağı koyabileceğı haller şunlardır: 1)milli güvenliğe dokunan söz ve davranışlar, 2) genel ahlaka dokunan söz ve davranışlar, 3) kişilerin saygınlık, onur ve haklarına dokunan söz ve davranışlar ve 4) suç işlemeye teşvik niteliğindeki söz ve davranışlardır. Görüldüğü üzere, CMK mülga md. 252/1-e’deki duruşmanın düzenini bozan söz ve davranışların yayımına ilişkin yasak, md. 187/3’de öngörülmemiştir. Dolayısı ile özel yetkili bölge ağır ceza mahkemesi artık duruşmanın düzenini bozan söz ve davranışlara ilişkin olarak yayım yasağı getiremeyecektir. Ancak bu davranışlarda bulunan kişilerle ilgili olarak CMK md. 203 ve md. 204’de yer alan hükümlere göre duruşma salonundan çıkarma kararı verebilir.

Eski düzenlemede mahkemeye, mahkeme başkanı veya üyelerden birine, Cumhuriyet savcısına, müdafiiye, tutanak kâtibine ya da görevlilere (mübaşir veya kolluk görevlileri) tahkir veya hakaret oluşturan söz ve davranışlarla ilgili olarak yayım yasağı koyulması bakımından ise, değışiklik sonrasında CMK md. 187/3’de yer alan kişilerin saygınlık, onur ve haklarına dokunan söz ve davranışlar hakkında yayım yasağı koyulması kuralı uygulanabilecektir. Yani; yargılamaya katılan kişilere hakaret oluşturan söz ve davranışlar, kişilerin saygınlık, onur ve haklarına dokunduğı takdirde CMK md. 187/3’e göre bu söz ve davranışlar hakkında 6352 sayılı Kanunla yapılan değışiklik sonrasında da yayım yasağı koyulabilecektir.

d. Müdafii ve Sanığın Duruşmadan Çıkarılması

Özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde duruşmanın düzen ve disiplininin sağlanması bakımından CMK md. 252/1-f’de özel bir hüküm yer almaktaydı. Bu hükme göre mahkeme başkanı, duruşmanın düzenini bozan sanık veya müdafii duruşma salonundan çıkarabilmekteydi. Bu şekilde duruşmadan çıkarılan kişiler hakkında, bundan sonraki duruşmaların da disiplini bozacağı kanaatine varılır ve bu kişilerin duruşmada hazır bulunmaları gerekli görülmezse, mahkeme tarafından yokluklarında duruşmaya devam olunmasına karar verilebiliyordu. Yani mahkeme başkanına, duruşmanın düzenini bozan sanık veya müdafii hakkında o günkü bütün oturumlardan çıkarma yetkisi verilmişken, duruşmanın düzenli şekilde işleyişini bu şekilde etkisiz hale

⁹³ ÖZER, s. 19.

getireceği endişesi ile ilerleyen duruşmalarda da bu kişilerin duruşmaya katılmamasına karar verme yetkisi mahkemedeydi. Ancak bu karar, esasa ilişkin iddia ve savunmanın yapılmasına engel olacak şekilde uygulanamayacak ve müdafinin bu şekilde duruşmaya katılmaktan yasaklanması ihtimalinde sanığa başka bir müdafii seçme imkânı verilecekti. Sanık ve müdafii tekrar duruşmaya alındıklarında, yokluklarında yapılan iş ve işlemlerin esaslı noktaları kendilerine bildirilmekteydi.⁹⁴

Bu düzenleme, savunma hakkını kısıtlayıcı niteliği dolayısıyla doktrinde eleştirilmiştir. Soyaslan'a göre bu hüküm, duruşmanın yüzyüzeligi ilkesine aykırıdır. Çünkü sanık veya müdafii, dava oturumlarından tamamen veya kısmen çıkarılması durumunda, kendileri ile ilgili bilgi ve iddiaları cevaplandırma ve soru sorma imkânlarından yoksun bırakılmış olurlar. Yokluklarında yapılan işlemlerin esaslı noktalarının bu kişilere bildirilmesi veya tutanak örneğinin bu kişilere verilmesi, duruşmanın yüzyüzeligi ilkesinin ihlal edilmesini önleyici düzeyde önlemler değildir.⁹⁵ Yine Yurtcan, maddede yer alan bu sınırlamaların savunma hakkını ortadan kaldırması nedeniyle anayasanın adil yargılanma, hukuk devleti, eşitlik ilkelerine aykırı olduğunu ileri sürmüştür.⁹⁶

CMK md. 252/1-f'nin yürürlükten kaldırılması ile birlikte, özel yetkili bölge ağır ceza mahkemelerindeki duruşmalarda CMK md. 203 ve md. 204 hükümleri uygulanacaktır. CMK md. 203'de, duruşmanın düzenini bozan kişinin, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından duruşma salonundan çıkarılması düzenlenmiştir. CMK md. 203'e göre, mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmanın düzenini bozan kişinin savunma hakkının kullanılmasını engellemeyecek şekilde duruşma salonundan çıkarılmasını emreder. CMK md. 204'de ise, yalnızca sanık hakkında uygulanabilecek bir düzenleme yer almaktadır. Sanığın davranışları duruşmanın düzenli bir şekilde yürütülmesini tehlikeye sokacak nitelikte ise mahkeme sanığın duruşma salonundan çıkarılmasına karar verebilir. Sanığın bulunması, savunması bakımından zorunlu görülmezse oturum yokluğunda sürdürülüp bitirilebilir. Bu durumda sanığın müdafii yoksa baro tarafından sanığa müdafii görevlendirilir ve oturuma yeniden alınan sanığa yokluğunda yapılan işlemler açıklanır.

CMK md. 252/1-f'deki duruşma düzenini bozma konusunda ısrar eden sanık veya müdafinin o dava ile ilgili oturumların tamamından veya bir kısmından bağışık tutulmalarına ilişkin kural artık geçerli değildir. Doktrinde yapılan eleştirilere paralel olarak yapılan değişiklikle özel yetkili bölge ağır ceza mahkemelerinde yapılan yargılamalarda duruşmanın yüzyüzeligi ilkesine

⁹⁴ ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA/KIRIT/ÖZAYDIN/AKCAN/ERDEM, s. 741.

⁹⁵ SOYASLAN, s. 486.

⁹⁶ YURTCAN, s. 623.

aykırılık oluşturan bu durum ortadan kaldırılmıştır. Sanık veya müdafinin, dava ile ilgili oturumların tamamından veya ileride yapılacak bir oturumdan çıkarılmasına karar verilemeyecektir. Bu değişikliği adil yargılanma hakkının gerçekleştirilmesi açısından önemli bir ilerleme olarak nitelendirmek gerekir.

e. Dosyanın Alt Dereceli Mahkemeye Gönderilmesi Yasağına Getirilen İstisna

Ceza muhakemesinde davaya bakan mahkemeler yargılama süresince, önündeki dosyayla ilgili kural olarak her zaman görevsizlik kararı verebilirler. Çünkü ceza muhakemesinde görev, kamu düzenindedir. Ancak CMK md. 6'da bu kurala bir istisna getirilmiştir. Maddede yer alan bu istisnaya göre, mahkemelerin duruşma sırasında suçun hukuki mahiyetinin değiştiğinden bahisle dosyayı alt dereceli mahkemeye göndermesi mümkün değildir. Alt dereceli mahkemeye gönderme yasağı usul ekonomisinin bir gereği olarak görülmüş ve çoğun içerisinde azında bulunduğu ilkesinin bir yansıması olarak kabul edilmiştir.⁹⁷

Özel yetkili ağır ceza mahkemeleri için ise alt dereceli mahkemeye gönderme yasağı kabul edilmemişti. Kanunda sınırlı olarak sayılmış olan suçlar bakımından görevli olan özel yetkili mahkemelerin bir suçun görev alanına girmediği kanaatine varması halinde duruşmaya başlanmış olsa bile her zaman görevsizlik kararı vermesi gerekmektedir. Bu husus CMK md. 252/1-g'de açıkça düzenlenmişti.

CMK md. 252/1-g'de yer alan bu düzenleme özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin birer ihtisas mahkemesi olduğu yönündeki düşüncelerin de esaslı bir dayanağını oluşturmaktaydı. Bu görüşe göre; ihtisas mahkemeleri özel işlere bakarlar ve baktıkları davalar, belli konular veya belli kişiler bakımından sınırlı tutulmuştur. İhtisas mahkemeleri bu konu veya kişiler dışında başka herhangi bir davaya bakamazlar. Asıl olan, davaların genel mahkemede görülmesidir. Ancak bir suçla ilgili özel bir mahkemenin görevli olduğu belirtilmişse artık o suçun yargılmasının ilgili ihtisas mahkemesinde yapılması gerekir. Hem CMK md. 250'de özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin bakabileceği suçların sınırlandırılmış olması hem de CMK md. 252/1-g'de, CMK md. 6'nın uygulanmayacağına ilişkin düzenleme, özel yetkili mahkemelerin bir ihtisas mahkemesi olduğuna gerekçe olabilecek ciddi ibarelerdi. Yani özel yetkili mahkemeler kendi yetki alanına girmeyen bir davaya CMK md. 252/1-g gereği bakamıyordu. Hatta özel yetkili mahkemeler yargılamanın hangi aşamasında olursa olsun davayı görevli olan mahkemeye

⁹⁷ Cumhuriyet ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku I, 3. Bası, Seçkin, Ankara, 2012, s. 92.

göndermek zorundaydı.⁹⁸ Bu husus, ihtisas mahkemelerinin, kendi ihtisas alanına girmeyen davalara bakamayacağı özelliğinin bir yansıması olarak gösterilmekteydi.

CMK md. 252/1-g hükmü 6352 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle TMK md. 10'a alınmamıştır. Dolayısı ile özel yetkili bölge ağır ceza mahkemeleri, iddianamenin okunmasından sonra davanın kendi yetkisine giren suçlardan olmadığı kanaatine varırsa, davayı görevli olan mahkemeye gönderemeyecek, kendisi sonuçlandıracaktır. Yani özel yetkili bölge ağır ceza mahkemesi CMK md. 6 hükmünü, önüne gelen davalarda uygulamak durumundadır. Bu durum ise özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin bir ihtisas mahkemesi olduğuna ilişkin görüşün, özel yetkili bölge ağır ceza mahkemeleri için de ileri sürülmesi ihtimalini zayıflatmaktadır.

Yargılamaya konu olan suçun, TMK md. 10/4'de yer alan suçlardan veya terör suçlarından olmamasına rağmen yanlış nitelendirme neticesinde soruşturmaya devamlı dava açılması ihtimalinde, özel yetkili bölge ağır ceza mahkemesi, duruşmada görevsizlik kararı veremeyecek olsa dahi soruşturma evresinde uygulanan ve sanık bakımından ağır neticeler doğuran uygulamalara son vermelidir. Örnek verilecek olursa; şüphelinin işlemiş olduğu iddia edilen suçun yanlış nitelendirilmesi neticesinde yapılan soruşturma kapsamında TMK md. 10/5 gereği tutuklama süresi iki kat olarak uygulanmış ve bu durum devam ediyor ise, mahkeme suçun doğru şekilde nitelendirmesini yaptıktan sonra derhal kişinin salıverilmesine karar vermelidir.

CMK md. 252/1-g'nin kaldırılması ile oluşan yeni durumun uygulamadaki sonuçlarına da kısaca yer vermek gerekir. 6352 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle birlikte artık TMK md.10/1'e göre kurulan özel yetkili bölge ağır ceza mahkemelerinin görevine giren suçlar hakkında özel yetkili ağır ceza mahkemeleri döneminde uygulanan özel kovuşturma usullerinin büyük bir bölümü uygulanmayacaktır. Yukarıda açıklandığı üzere kovuşturma evresi açısından özel yetkili bölge ağır ceza mahkemeleri ile genel yetkili ağır ceza mahkemeleri arasında yargılama usulüne ilişkin önemli bir fark yoktur. Özel yetkili bölge ağır ceza mahkemelerinin kovuşturma evresi için kendine özgü usulleri bulunmadığı için genel usullere göre yapılan yargılama, suçun hukuki

⁹⁸ Göndermek zorunda olup olmadığı ile ilgili tartışmalarla ilgili olarak bkz. Levent ÜNSAL, "Örgütlü Suçlulukta İhtisas Mahkemeleri", Seçkin, Aylık Hukuk Dergisi, Yıl: 4, Sayı, 32, Temmuz 2012, s. 38-39; ÖZER, s. 19-21, Yener ÜNVER/Hakan HAKERİ, Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Bası, Adalet, Ankara, 2011, s. 750-751. Yargıtay'ın CMK mülga md.252/1-g ile ilgili olarak vermiş olduğu kararlar çelişkilidir. Bazı kararlarında göndermek zorunda olduğunu kabul etmemiş (YCGK, 13.12.2011, E:2011/200 K:2011/263), bazı kararlarında ise CMK mülga md.251/1-g'nin uygulanmasını zorunluluk olarak ele almıştır (YCGK, 23.02.2010, E: 2009/8-111, K: 2010/38); kararlar için bkz. ÜNSAL, s. 39-47.

mahiyeti değişse de aynı usullerle devam edecektir. Ancak sadece özel nitelikteki bazı suçlar bakımından görevli bir mahkemenin genel mahkemelerde görülebilecek olan suçlara da bakmak zorunda kalması iş yükünü artıracacağı için, özel nitelikteki suçlar hakkında gecikmeden yargılama yapmayı engelleyecektir.

f. Tebligat

Özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yapılan yargılamalar bakımından CMK md. 252/1-h’de tebligata ilişkin özel bir hüküm yer almaktaydı. Maddeye göre, tebligatın ilgisine yapılamaması halinde işin ivediliğine göre basın veya kitle iletişim araçları yoluyla tebligat yapılabilmekteydi. Yani CMK md. 252/1-h, ilanen tebligatın özel bir şeklini içermekteydi. Bildirimin aciliyet gerektirdiği ve ilgili kişiye de tebligat yapılamaması halinde bu yola başvurulmaktaydı.⁹⁹ Bu düzenlemenin 6352 sayılı Kanunla yürürlükten kalkması ile birlikte özel yetkili bölge ağır ceza mahkemelerinde ilanen tebligat, Tebligat Kanunu (TK) md. 28’e göre yapılacaktır. Maddeye göre ilanen tebligat, ancak adresi meçhul olana yapılabilecektir. TK md. 28/2’ye göre, kendisine tebligat yapılamayan ve ikametgahı, meskeni veya işyeri de bulunamayan kimsenin adresi meçhul sayılır. Görüldüğü üzere CMK md. 252/1-h’de özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde görülen suçlar bakımından ilanen tebliğ yapılabilmesi için ilgilinin adresinin meçhul olması şart değildi. İlgilinin adresi bilinse de tebligatın yapılamaması durumunda, işin ivediliğine göre ilanen tebligat yapılabilirdi. Bu düzenlemenin yürürlükten kalkması nedeniyle, artık ilanen tebliğ yapılabilmesi için TK md. 28’e göre ilgilinin adresinin meçhul olması gerekmektedir.

SONUÇ

1973 yılında Türk yargı sistemine giren özel yetkilerle donatılmış mahkemeler kurulduğu tarihten beri her zaman tartışma konusu olmuş ve kaldırılması talep edilmiştir. Birçok defa kuruluşunu düzenleyen kanunlarda değişiklik yapıp, bir kanun içinden alınıp başka bir kanun içinde yeniden düzenlenmesine rağmen özellikle terör suçlarının yargılanması açısından bir gereklilik olarak görülerek kaldırılması mümkün olmamıştır. 6352 sayılı kanunla yapılan değişiklikle bu mahkemelerin genel ceza muhakeme kanunu olan CMK’dan çıkarılarak, özel bir alan olan terör suçlarının yer aldığı TMK içinde düzenlenmesi isabetli olmamıştır. Özellikle haksız ekonomik çıkar elde etmek için kurulmuş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçların terör suçlarının tanımlandığı ve terör suçlarına ilişkin özel soruşturma ve kovuşturma

⁹⁹ ÖZBEK/KANBUR/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, 2. Bastı, s. 837.

usullerinin yer aldığı bir kanunda düzenlenmiş olması kanun yapma tekniği açısından da yerinde olmamıştır.

6352 sayılı Kanun, özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin görev alanında yapılan soruşturma ve kovuşturmalar bakımından çok önemli değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Örneğin; savcıların doğrudan soruşturma yapması kuralına büyük oranda sınırlama getirilmesi önemli bir değişikliktir. Doğrudan soruşturma yapılacak suçların kapsamı büyük oranda daraltılmıştır. Özellikle haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla cebir ve tehdit uygulanarak işlenen örgütlü suçlara katıldığı ileri sürülen kamu görevlileri hakkında doğrudan soruşturma yapılamayacak olması eleştirilmelidir. Geçmiş dönemde bu suçlarla mücadele açısından savcının doğrudan soruşturma yapması önemli bir hukuki araçken, yeni düzenlemeyle izin sistemine yer verilmesi mafya tipi çıkar amaçlı örgütlü suçlarla mücadele açısından zafiyet oluşturacaktır.

Soruşturma evresindeki bir diğer önemli değişim de hakim kararı gereken hallerde karar vermek üzere ve sadece bu işle görevli hakimler atanmasıdır. “Özgürlükler hakimliği” olarak adlandırılan ve TMK md. 10/3-c ile getirilen bu düzenleme, hakimin tarafsızlığını sağlama ve uzmanlaşma açısından önemli bir ilerlemedir.

ÖYBACM’nin, özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde olduğu gibi, duruşma aşamasında suçun hukuki mahiyetinin değiştiğinden bahisle dosyayı alt dereceli mahkemeye gönderme yetkisi de bulunmamaktadır. Bu yeni durum özel nitelikteki bazı suçlar bakımından görevli bir mahkemenin genel mahkemelerde görülebilecek olan suçlara da bakmak zorunda kalması sonucunu doğurduğu için ÖYBACM’nin iş yükünü artırmaktadır.

Ayrıca özel yetkili ağır ceza mahkemelerine özgü kişi hak ve özgürlükleriyle çelişen, savunma hakkını da önemli oranda zedelediği için eleştirilere konu olan terör suçlarından dolayı gözaltında olanların gözaltı süresince sadece bir müdafiden yararlanabilmesi, müdafî ve sanığın bazı hallerde duruşmanın tamamından çıkarılması gibi birçok soruşturma ve kovuşturma usulü de yürürlükten kaldırılmıştır. Yapılacak olan yeni soruşturma ve kovuşturmalarda kaldırılan bu hükümler yerine CMK’da yer alan genel muhakeme kuralları uygulanacaktır.

Özel yetkili bölge ağır ceza mahkemelerinin, özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin bir devamı niteliğinde olup olmadığı sorusuna ise yapılan değişiklikleri bir bütün olarak ele alarak yaklaşmak yerinde olacaktır. Özel yetkili bölge ağır ceza mahkemelerinin, özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin devamı olarak değerlendirilmesinin altında bazı suçlar bakımından genel

mahkemeler dışında özel yetkilerle donatılmış mahkemelerde yargılama yapılması düşüncesi yatmaktadır. Ancak bu mahkemelerin birbirinin devamı niteliğinde olduğu ya da olmadığını söylemek için iki mahkeme arasındaki benzerlik ve farklılıkları birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde, diğer mahkemelerde uygulanmayan bazı özel soruşturma ve kovuşturma kuralları yer almaktaydı. Oysa 6352 sayılı Kanun, özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin kişi özgürlükleriyle çelişen bu düzenlemelerini büyük oranda ortadan kaldırmıştır. Bu değişikliklerle de özel yetkili bölge ağır ceza mahkemeleri ile genel ağır ceza mahkemelerinde uygulanan soruşturma ve kovuşturma usulleri büyük oranda benzerlik göstermektedir.¹⁰⁰ Oysa özel yetkili ağır ceza mahkemeleri için aynı husus söz konusu değildi. Nitekim bu mahkemeler, diğer mahkemelerden soruşturma ve kovuşturma kuralları bakımından büyük farklılıklar içermekteydi. Tüm bu anlatılanlar ışığında; 6352 sayılı Kanunla yapılan önemli değişiklikler nazara alındığında özel yetkili bölge ağır ceza mahkemelerini, özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin bir devamı olarak kabul etmek yerinde olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- AKSOY İPEKÇİOĞLU, Pervin, “Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 9, Özel Sayı, 2007, s. 1215-1254.
- BALTACI, Vahit, Yeni TCK ve CMK’da Terör Suçları ve Yargılaması, Seçkin, Ankara, 2007.
- CENDEL, Nur/ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Bası, Beta, İstanbul, 2012.
- CENDEL, Nur / ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Bası, Beta, İstanbul, 2008.
- ERBİL Hasan, “Türk Ceza Hukuku Reformu 7. Yıl Etkinlikleri”, Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, Yıl: 4, Sayı, 32, Seçkin, Temmuz 2012.
- ERDEM, Mustafa Ruhan, “AİHM Kararları Işığında Tutuklu Sanık Bakımından Hazırlık Soruşturması Dosyasını İnceleme

¹⁰⁰ Aynı yönde bkz. ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 186.

Hakkı”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Cilt: 6, Sayı: 1, 2004.

FEYZİOĞLU, Metin/OKUYUCU ERGÜN, Güneş, “Türk Hukukunda
Tutuklulukta Azami Süre”, AÜHFD, Sa.59(1) , 2010.

KATOĞLU Tuğrul, “Özel yetkili Mahkemeler (CMK md. 250)”,
Panel, TBB, Ankara, 2010.

KOCASAKAL, Ümit, “Özel yetkili Mahkemeler (CMK md. 250)”,
Panel, TBB, Ankara, 2010.

KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun/ NUHOĞLU, Ayşe,
Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku,
15. Baskı, Beta, İstanbul, 2006.

KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun /NUHOĞLU, Muhakeme
Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 1. Kitap, 17.
Bası, Beta, İstanbul, 2009.

ÖZBEK Veli Özer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin, Ankara, 2006.

ÖZBEK, Veli Özer/KANBUR, Mehmet Nihat/DOĞAN Koray
/BACAKSIZ Pınar/TEPE İlker, Ceza Muhakemesi Hukuku, 3.
Bası, Seçkin, Ankara, 2012.

ÖZBEK, Veli Özer/KANBUR, Mehmet Nihat/DOĞAN
Koray/BACAKSIZ Pınar/TEPE İlker, Ceza Muhakemesi
Hukuku, 2. Bası, Seçkin, Ankara, 2011.

ÖZER, Cumhur, “CMK md. 252 Gereğince Özel Soruşturma ve
Kovuşturma Usulleri”, Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, Yıl: 4,
Sayı, 32, Seçkin, Temmuz 2012.

ÖZTÜRK, Bahri/TEZCAN, Durmuş/ERDEM, Mustafa
Ruhan/SIRMA, Özge/KIRIT, Yasemin F. Saygılar/ÖZAYDIN,
Özlem/AKCAN, Esra Alan/ERDEM, Efser, Nazari ve
Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Bası, Seçkin,
Ankara, 2012.

ÖZTÜRK, Bahri, “CMK md. 250 ile Yetkilendirilen İhtisas
Mahkemeleri Kaldırılabilir mi? Kaldırılırsa Ne Olur?”, Fasikül

Aylık Hukuk Dergisi, Sayı: 32, Seçkin, Ankara, Temmuz 2012.

PAZARCIKCI, Nusret Alper, “Ceza Muhakemesinin İstisnai Usullerini Barındıran Özel Yetki (CMK md. 250)” , Terazi Hukuk Dergisi, Sayı: 70, 2012.

ŞAHİN, Cumhur/GÖKTÜRK, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku II, 2. Bası, Seçkin, Ankara, 2013.

ŞAHİN, Cumhur, Ceza Muhakemesi Hukuku I, Ankara, 3. Bası, Seçkin, 2012.

ŞELLİ, Mehmet Ali, “CMK 251 Kapsamında Özel Yetkili Bölge Ağır Ceza Mahkemesinin Görev Alanına Giren Suçlarda Soruşturma ve Özel Yetkili Cumhuriyet Savcılarının Yetkileri”, Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, S.32, Seçkin, Ankara, Temmuz 2012.

ŞENTOP, Mustafa, “Eski Hal Muhal: Anayasa Mahkemesi Kararı Neyi Değiştirir?”, <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=944951> (12.4.2013).

ŞENTÜRK, Fikriye, “CMK 250. Madde Kapsamında Görev Sorunu”, Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, Yıl: 4, Sayı, 32, Seçkin, Temmuz 2012.

TAŞKIN, Ş. Cankat, “Müdafinin ve Vekilin Hukuki Yardımı, Sınırları ile Uygulamada Karşılaşılan Sorunların AİHM İçtihatları Işığında Değerlendirilmesi”, TBB Dergisi, S.69, Y.2007.

TAŞTAN, Mehmet, Açıklamalı- İctihatlı Terörle Mücadele Kanunu, Adalet, Ankara, 2009.

TURHAN, Faruk, Ceza Muhakemesi Hukuku, Asil, Ankara, 2006.

TURHAN, Faruk, Ceza Muhakemesinde Tehlike İçindeki Tanıkların Korunması, Türk Alman ve Avusturya Hukuklarında Karşılaştırmalı Olarak, Seçkin, Ankara, 2009.

TURHAN, Faruk, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Kararlarına Göre Makul Tutukluluk Süresi ve Türk Hukuku”,

Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, yıl:2001, s. 77-110.

TURHAN, Faruk, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Kararları Işığında Kişi Özgürlüğü ve Türkiye/Gözetiminde Kayıplar, Hakim Önüne Çıkarma ve Gözetim Süreleri”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Haziran- Aralık 2000, Cilt IV, Sayı: 1-2.

ÜNSAL Levent, “Örgütlü Suçlulukta İhtisas Mahkemeleri”, Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, Yıl: 4, Sayı, 32, Seçkin, Temmuz 2012.

ÜNVER, Yener/HAKERİ, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Bası, Adalet, Ankara, 2011.

ÜNVER, Yener/HAKERİ, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Bası, Adalet, Ankara, 2012.

YURTCAN, Erdener, Ceza Yargılaması Hukuku, 12. Bası, Beta, İstanbul, 2007.

ZAFER, Hamide , “Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemelerinin Görevine Giren Suçlarda Muhakeme Usulü”, <<http://hamidezafer.com/category/makaleler/>>, (23.7.2012).

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.anayasa.gen.tr>

<http://www.anayasa.gov.tr>

<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr>

<https://aihmd.anadolu.edu.tr>

<http://hudoc.echr.coe.int>

<http://www.kararara.com>

<http://www.resmigazete.gov.tr>

<http://www.tbmm.gov.tr>

<http://www.hsyk.gov.tr>

<http://hamidezafer.com>

<http://www.hurriyet.comd.tr>

<http://gundemd.milliyet.comd.tr>

<http://www.ankarastrateji.org>

<http://www.haberler.com>

<http://www.avrupagazete.com>

<http://www.ntvmsnbc.com>

<http://www.radikal.comd.tr>